62
рска Земледѣлска и

Година XI. Софил, октомврий 1939 г. Книга 8 (108)

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЬ

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

БИБЛИОТЕКА НА Б. З. Н. БАНЯ

Съдържание:

1. Христо Силяновъ — Д. Талевъ.
2. Константинъ Д. Петковичъ — К. Младеновъ.
3. Въ Сѣръ и Сѣрско — Л. Т.
4. Винишката афера V. — Хр. Настевъ.
5. Прилепъ следъ възстанието — Т. п. Адамовъ.
6. Себеотрицанието на македонския четникъ — В. Трифоновъ.
7. Кичево и Кичевско — Ил. Ивановъ.
8. Положението.

Sommaire:

1. Christo Silianoff — par Dimitre Taleff.
2. Constantin D. Petkovitch — par Cirylle Mladenoff.
3. La ville de Séres et son arrondissement (Souvenirs) par Lazar Tomoff
4. Vinitza (suite — V) par Christo Nasteff
5. La ville de Prilèpe après l'insurection de 1903 — par Théodor p. Adamoff
6. Le heroïsme de l'insurgé Macédonien — par Vasil Triphonoff
7. L'oeuvre scolaire dans la ville de Kitchevo et dans son arrondissement — par Ilia Ivanoff.
8. La situation.

ДАР
ОТ НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ"
София

Исторически календаръ за м. октомврий

Новъ стилъ	Ст. стилъ		Годината на събитието
1	19	Четитѣ на Чернопѣевъ, Жековъ, Байчевъ и др. водиха упорито сражение край с. Витоша (Кочанско)	1903
2	20	Българскитѣ войски се оттеглиха отъ Леринско и спрѣха на Кенали	1916
3	21	Упорито сражение при в. Султанъ-тепе (Кочанско)	1903
4	22	Иларионъ билъ ржкоположенъ въ епископ. санъ съ титла: *Макариополски*	1858
5	23	Костурскитѣ българи изхвърлиха името на гръцкия патриархъ	1869
6	24	К. Н. Палаузовъ приетъ отъ руския императоръ, комуто вржчи изложение на църковния българ. въпросъ.	1848
7	25	При с. Попадия (Леринско) 70 възстаници срещу 400 аскера водятъ кървава борба и загиватъ 17 четници — Войв. *Лечо Церовски.*	1903
8	26	Убитъ бѣше войвода Гюрчинъ Наумовъ	1904
9	27	Агатополския гръцки митрополитъ служи първъ пжть на славян. езикъ въ българ. параклисъ „Св. Стефанъ" въ Цариградъ	1850
10	28	В. Порта съобщи на Смѣс. Советъ при Екзархията, че последната може да издава документи, както има право Патриаршията.	1870
11	29	Къмъ обѣдъ българ. войски влѣзнаха въ Лозенградъ	1912
12	30	Образувана бѣ въ Скопие европ. комисия за финансови реформи въ Македония	1905
13	31	Убитъ бѣше отъ гърцитѣ въ Солунъ свещ. Стаматъ Танчевъ, голѣмъ патриотъ	1904
14	1	Козма, игуменъ на м. Пречиста (Кичевско), откаранъ въ затвора въ Битоля, задето се отказалъ отъ гръцк. патриаршия	1874
15	2	Послаицитѣ въ Цариградъ решиха да поканятъ В. Порта да приеме предложенитѣ ѝ финан. реформи	1905
16	3	На върха Китра (Кочанско) войв. Константиновъ съ 87 четници срещу 4000 аскера води люта 6 часова борба	1903
17	4	Българ. I и II армии въ Балкан. война разбиха къмъ Люле-Бургазъ турската армия и безредно я разпилѣха	1912
18	5	Екз. Антимъ I отправи послание до самостоятелнитѣ православни църкви противъ оповестената отъ партриаха схизма	1872
19	6	Гърцитѣ бомбадиратъ бълг. постове по пл. Бѣласица, гр. Петричъ и нѣкои села	1925
20	7		
21	8	Скопяни започнаха да споменаватъ името на Илариона Макариополски като глава на българ. черква	1869
22	9	Войводата К. Димитровъ съ 22 четници срещу 2,000 войници води ожесточено сражение надъ село Зашле (Крушовско — Битолско).	1903
23	10	Бомбенъ антентатъ въ Прилепъ, извършенъ отъ Ив. Гюрлуковъ.	1912
24	11	Българската армия предприе настжпление къмъ Чаталджа.	1912
25	12	Положени основитѣ на българ. църква „Св. Стефанъ" въ Цариградъ.	1849
26	13	Въ Лозана се откри събранието на международния съюзъ за О. Н. съ дневенъ редъ: „Въпроса за малцинствата"	1926
27	14	Български учители въ гр. Галичникъ арестувани и осждени, че преподавали въ училището българска история	1911
28	15	Струмишка афера: 428 арестувани, 230 изтезавани.	1902
29	16	Руски морски единици бомбардираха гр. Варна	1916
30	17	Въ гр. Сѣръ бѣше убитъ българ. книжарь Атанасъ Г. Никовъ.	1906
31	18	Българитѣ отъ Струмишко подали заявление да В. Порта противъ патриаршията	1867

Печатница „Пиринъ" ул. Екзархъ Иосифъ № 38 — София.

Година XI София, октомврий 1939 год. Книга 8 (108)

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“ № 5, телеф. 2-19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 12 лв.
Чекова смѣтка 5221.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народ. Просвѣщение съ окржжно № 40,350 отъ 28. XI. 1933 г.

ILLUSTRATION „ILINDEN“ Rédaction et administration: rue „Pirot“ 5. — Sofia, Bulgarie.

Христо Силяновъ

Смъртьта не е страшна, смъртьта е покой. Но когато дойде не навреме, когато изтръгва отъ обятията ни, отъ срѣдата ни скжпъ и рѣдъкъ човѣкъ, чийто животъ принадлежи на цѣлъ народъ, тогава тя причинява неутешима скръбь и люта болка. Когато тя немилостиво покосява живота на избраникъ, чието дѣло е тъй полезно, тъй необходимо за единъ народъ, тогава тоя народъ цѣлъ осиротява. Тогава и смъртьта и болката се чувствуватъ еднакво дълбоко отъ всички, еднакво мжчителни сж за всички, за цѣлъ народъ.

Ранната смърть на Христо Силяновъ хвърля въ дълбока скръбь цѣлокупния български народъ, който въ тоя моментъ се чувствува наистина осиротѣлъ. Защото голѣмиятъ покойникъ съ всѣка стжпка въ своя животъ, съ всѣко свое дѣло, съ голѣмитѣ си дарби като писатель и общественикъ, принадлежеше изцѣло на българския народъ и му служеше съ всеотдайна преданость. Когато повеляваха това върховнитѣ стремежи на нашия народъ, той се борй съ пушка въ ржка изъ македонскитѣ планини, по Странджа. Но той държеше здраво въ ржката си и друго едно орджие — това бѣше неговото вдъхновено перо. Източникътъ на неговитѣ борчески и творчески сили бѣше винаги единъ и сжщъ: неговата пламенна, синовна обичь къмъ цѣлокупната българска родина.

Христо Силяновъ се борй съ пушка въ ржка за свободата на своитѣ поробени братя съ всичкия възторгъ на своята младость; той възпѣ свободата и любовьта въ редица възторжени пѣсни, той ни оставя много златни страници, написани вдъхновено. Ала неговото най-крупно дѣло е величавия образъ на Македония, на оная злочеста българска земя, чието име днесъ се захвърля отъ нѣкои въ забрава. Нейниятъ вѣренъ синъ Христо Силяновъ издигна предъ очитѣ на всички ни тоя образъ и той ще сияе като слънце предъ очитѣ и на бждещитѣ поколѣния съ всичката си красота и величие — величието и красотата на страданието, на непримиримата борба, на подвига, на саможертвата и на единъ несъкрушимъ устремъ къмъ свобода. Христо Силяновъ умрѣ въ подножието на тоя величественъ паметникъ на най-чисто родолюбие, умрѣ довършвайки го. Каква непоколебима вѣрность къмъ свѣтълъ идеалъ, къмъ родъ и родна земя до последния дъхъ! И за туй Силяновъ бѣше между избраницитѣ, между най-достойнитѣ синове на българския народъ, и за туй нашата обща скръбь е тъй неутешима и нашата болка по него тъй мжчителна.

Миналата година бѣше тжжна за българската книжнина. Презъ оная черна година Българскиятъ писателски съюзъ загуби мнозина свои членове отъ редицата на най-достойнитѣ. Ето и тая година не отмина безъ скръбь. И тая година Българскиятъ писателски съюзъ трѣбва да се раздѣли

Христо Силяновъ

тъй печално и завинаги съ единъ отъ своитѣ най-достойни членове, съ незабравимия Христо Силяновъ. Загубата за българската книжнина е неизмѣрима — Силяновъ бѣше единъ отъ боговдъхновенитѣ нейни труженици, и умира въ разцвѣта на своитѣ творчески сили. Така споменътъ ни за него ще бжде винаги тжженъ, името му винаги ще изтръгва отъ гърдитѣ ни дълбока въздишка. Ала неговата паметь ще остане завинаги свѣтла въ сърдцата ни, както бѣ свѣтълъ животътъ му и голѣмото му дѣло.

Богъ да го прости!

Речь произнесена отъ г. Димитъръ Талевъ отъ името на Българския писателски съюзъ

БИБЛИОТЕКА НА Б. З К. БАНКА

Константинъ Д. Петковичъ

Когато хвърляме погледъ върху нашето възраждане, ние винаги се спираме на Паисий, Софроний Врачански, Венелинъ, Априловъ, Неофитъ Рилски, братя Миладинови, Маринъ Дриновъ, сиречь ние се спираме на тѣзи ратници на възраждането, които историческиятъ моментъ, въ който се явяватъ, или характеритъ на тѣхната дейность сж ги изтъкнали на предната редица. Между тѣхъ, само когато по-специално се вглеждаме въ този културно-историченъ моментъ отъ живота на българския народъ, ние се спираме напримѣръ на иеросхимонахъ Спиридонъ, Якимъ Кърчовски, Кирилъ Пейчиновичъ, Петърь Беронъ, Найденъ Геровъ, Иванъ Богоровъ, Добри Чинтуловъ, Райко Жинзифовъ и много други, за които всѣки горе долу образованъ българинъ знае по нѣщо. Има следъ това една редица народни будители, за които се знае съвсемъ малко. Не се знае нито началото и края на тѣхния жизненъ пжть, нито цѣлата тѣхна книжовна и политическа дейность. За тѣхъ сждимъ по малкото бележки, запазени и проучени, и по темперамента и патоса вложенъ въ тѣхнитѣ произведения.

Константинъ Димитриевъ Петковичъ е отъ групата народни будители, за които малко знаемъ. Той се е родилъ въ с. Башино село, близу до Велесъ. Още въ 1845 год., жителитѣ на това село се сдобиватъ съ българско училище. Бащата на Константинъ, Димитъръ Петковичъ, се отличавалъ съ голѣма ученолюбивость и много помогналъ за закрепването на българското училищно дѣло. Тази ученолюбивость се проявява и въ сина. Не се знае кога се е родилъ К. Д. Петковичъ. Известно е само, че презъ 1847 г. той е студентъ по славянска филология въ Петербургъ при професоръ Исмаилъ Срезневски и се проявява като единъ отъ найдобритѣ студенти. На 1852 г. свършва наукитѣ си въ университета. Отдава се на българска народопросвѣтна дейность. По това време придружава Богданъ Стояновичъ, сетнешния охридско-пловдивски митрополитъ Натанаилъ и заедно подаватъ едно обширно изложение до руския министъръ на народната просвѣта князъ Шахматовъ-Ширински, въ което излагатъ положението на българитѣ въ Македония. Все по това време тиканъ отъ любовь къмъ народа си и съ желание да допринесе нѣкаква полза на своята родина, той посещава Букурещъ, Прага, Венеция, Загребъ, Пеща, Гърция, Цариградъ и др. съ планове за книжовна и политическа дейность. Въ Прага, по препоржка на Срезневски, влиза въ връзка съ Ватславъ Ханка и Шафарикъ, двамата чехски учени. Предъ тѣхъ и предъ други европейски учени той и митрополитъ Натанаилъ излагатъ тежкото положение на българитѣ и ги запознаватъ съ нуждитѣ на българския народъ. Отъ друга страна, заедно съ Драганъ Цанковъ, Раковски и др. кроятъ смѣли планове за възстание въ България, за издаване български-вестникъ, за откриване българска печатница.

Още като студентъ, както казахме, К. Д. Петковичъ се занимава съ книжнина. Превежда отъ чехски на български, интересува се отъ стари славянски ржкописи. Той е първиятъ български филологъ подготвенъ да се занимава научно. На 1852 г. посещава св. Гора и написва научна студия за славянскитѣ ржкописи въ тамошнитѣ монастири. Съчинението му излиза печатано презъ 1865 г. въ изданията на Императорската академия на наукитѣ въ Русия. Друго негово съчинение за разнитѣ монастири въ св. Гора излиза печатано въ в. Цариградски вестникъ. Превежда сжщо историческия разказъ „Борисъ, първиятъ български царь" отъ словенската писателка Йозефина Турнограджска.

Преди нѣколко години нашиятъ професоръ г. Борисъ Йоцовъ направи едно проучване върху дѣлото на К. Д. Петковичъ, и неговиятъ ореолъ на възрожденецъ стана по-сияещъ. Отъ изследването на г. професора се вижда, че стихотворението „Български воинъ"[1]), отминавано до сега, е отъ К. Д. Петковичъ и съдържа първитѣ елементи на българската революционна поезия, за чиито първи представители до сега се сочеха Раковски и Добри Чинтуловъ. Понеже въпросътъ е отъ голѣма важность въ българската литература, намираме за нуждно да обнародваме тукъ цѣлото стихотворение:

[1]) Обнародвано за пръвъ пжть въ книгата Болгарскія пѣсни изъ сборниковъ Ю. И. Венелина, Н. Д. Катранова и другихъ болгаръ. Выпускъ второй. Отъ П. Безсонова. Москва 1855, стр. 118—123.

Български воинъ

Айте, братие, на планина
съ пушки, съ саби, кой що има!
Тамъ ще дойдатъ и мнозина,
Где се сбератъ двама-трима.

Въ старо време предци наши
на планини се сбираха
и заздравни плъни чаши
за юначество попиваха.

Тамъ е била намъ отбрана
отъ врагове, отъ тиранство,
тамъ се пѣла пѣсня бранна
за слобода, за християнство.

Планини сж намъ чували
земя наша и слобода,
когъ врагъ щѣлъ е да навали
и по сухо, и по вода.

Тамъ се чува йеще здрава
честь българска — домовина,
тамъ народна наша слава
отъ вѣкове се спомина.

Стан'тѐ млади, стан'те стари,
тамо всинца да се сберемъ,
отъ тиранство, отъ варвари
лѣкъ за себе да изберемъ.

Стигатъ толко мжки наши,
отъ четире вѣкъ вѣкове,
стига, що ни турски паши,
досегъ сѣкли какъ робове.

Погледнете околъ себе:
где е вѣра, где сж цркви!
Далъ е свѣтъ нашъ како трѣбе,
далъ сме живи или мрътви?

Вечъ изпихме чаша адска
за дѣдовско сгрѣшенйе;
зато сега слога братска
некъ ни чува въ изкушенйе.

Стан'те всинца съ една душа,
съ една душа, съ снага една!..
Що е живо, некъ послуша,
когъ извикне майка бедна...

За насъ сега часъ удари,
часъ удари, дойде време
да отплатимъ на варвари,
да отметнемъ робско бреме.

Вси руси, братие наши,
дошли при насъ защитници,
страшна сила турци плаши,
. . . . . .

Православни царь славянски
иде противъ Мохамеда
да защити родъ християнски,
да укрепи вѣра света.

Народъ сръбски, близу до васъ,
братска ржка ще ви пружи,
кога чуе можинъ вашъ гласъ,
ще потръчи да се сдружи.

Гръчка пушка турци бие,
гръци тръпятъ наша мжка;
па когъ барякъ се развие,
ще ни дадатъ также ржка.

И за едни, и за други,
ний сме напредъ послужили,
зато сега за услуги
ще се сдружатъ съ нихни сили.

Отъ Атина до Дунава,
отъ Понтийско до Ядрянско
ще се дигне обща глава
за слобода, за християнство...

Айте, братйе, на планина,
съ пушки, съ саби, кой що има!
Тамъ ще дойдатъ и мнозина,
где се сбератъ двама-трима.

Еве барякъ отъ дѣдове,
видите саби рждояни:
ишли въ земя отъ вѣкове,
сегъ ги вадимъ за душмани.

Некъ се барякъ поразвие,
да с'утеши сѣнка царска!
некъ се сабя поизмие,
да заврие кръвь българска!

Вижте: левъ нашъ дигналъ глава
вижте: какъ се барякъ вие —
за българска нова слава,
слънце свѣти, месецъ крие.

А български юнакъ стари
текне сабя съ ржка здрава;
нѣма животъ, где удари,
кръвь се лие, пада глава.

Некъ се барякъ предъ насъ вие,
съсъ победа, съ нова слава!
Некъ се сабя остро мие
въ турска кръвци, въ тутска глава,

А ний, братйе, въ едно коло,
извикнеме з'едно гръло:
Боже, Боже, помози ни,
отъ тиранство избави ни!

Стихотворението е писано презъ 1854 година. Духътъ и темпераментътъ вложени въ него основателно ни насочватъ да търсимъ началото на нашата бунтовна пѣсень нѣколко години по-рано, и за нейнъ пръвъ представитель да считаме К. Д. Петковичъ.

Следъ Кримската война (1853—1856 г.) той е назначенъ руски консулъ въ Турция. Тукъ, обаче, вече се губятъ следитѣ на първия български бунтовенъ поетъ. Не се знае кжде е починалъ и кога е починалъ. Нито пъкъ до сега е направено нѣкакво възспоменаване въ негова паметь. Затова за него подхожда да се каже: — За проявилитѣ се мжже цѣлата земя е гробница и всѣки день подхожда да си спомняме за тѣхъ.

Но добре ще е, ако се намѣрятъ нѣкои и нагласятъ нѣкакво специално честуване на неговата паметь.

Кирилъ Младеновъ

Въ Сѣръ и Сѣрско

(Спомени)

На 31 августъ 1904 год. получихъ отъ Екзархията назначение за учитель въ Педагогическото училище въ гр. Сѣръ. Преди 2 месеци само бѣхъ завършилъ универиситета по педагогия и география и чакахъ съ нетърпение да бжда назначенъ. Въ България ми даваха хубави мѣста, но азъ бѣхъ решилъ да замина за учитель въ Македония. И сега, като получихъ назначението, изпитахъ чувство на радость и вжтрешно доволство изпълни душата ми, че пакъ ми се удава да бжда полезенъ на брата робъ. Почнахъ да се готвя за заминаване. Веднага поискахъ пасапортъ, пари намѣрихъ въ заемъ и за нѣколко дни бѣхъ гововъ. Решихъ да пжтутамъ съ конь отъ София до Сѣръ. Тръгнахъ на 3 септнмврий съ маршрутъ София—Радомиръ—Дупница — Бараково, дето бѣ старата турско-българска граница точно на срѣдата на Рилската рѣка — Г. Джумая—Предѣлъ—Разлогъ — Неврокопъ — с. Д. Броди — Сѣръ. Пжтьтъ бѣ дълъгъ, мжчителенъ, но не и утекчителенъ. Удаде ми се случай да мина красивия „Кжзъ-Дервентъ“ отъ Разлогъ до Неврокопъ. Радвахъ се на грандиозния Пиринъ и слушахъ чутовнитѣ приказки за подвизи на хайдути — бунтовнници—редовни обитатели на хайдушкия Пиринъ.

Изгледъ изъ околностьта на Сѣръ

Срѣщнахъ се съ много хора, влѣзохь въ връзка съ тѣхъ и това ми послужи много въ

предстоящата ми революционна дейность. На 6-ия день пѫтувахъ отъ с. Долно-Броди до Сѣръ. Отъ мѣстностьта „Капаклия“ се виждаше обширното плодородно Сѣрско поле. По срѣдата му като сребриста лента се извиваше *р. Струма.*

Наближихме гр. Сѣръ, цѣлия потъналъ въ зеленина. Първи пѫть около града видѣхъ маслинови дървета, смокини, кипариси и пр. Край града кафенетата бѣха пълни съ хора, излѣзли на прохлада.

Минахме презъ „Вароша“ и спрѣхме на Каракйоския ханъ, дето и нощувахме. Сутриньта рано се опѫтихъ къмъ българския пансионъ, дето бѣхъ назначенъ и за надзиратель. Въ това време въ Сѣръ имаше 1) мѫжко педагогическо образцово училище, съ директоръ А. П. Стоиловъ; 2) Митрополитски намѣстникъ — отецъ Маджаровъ, баща на революционера Лазаръ Маджаровъ; 3) Българско консулство, управляющъ Кожухаровъ;

с. Сармусакли, Сѣрско

4) Книжарница българска на Ат. Г. Никовъ, който бѣ убитъ отъ гърцитѣ. (Обслужваше на цѣлия окржгъ).

Пансионътъ бѣ въ Горна-Каменица. Едно скромно здание и до него параклиса, дето се черкувахме. Педагогическото училище бѣ въ центъра на града, както и черковно-училищната община. Между всички чиновници, учители и граждани имаше съгласие и сътрудничество.

Организацията по това време се ржководеше отъ Л. Томовъ и Вл. Благоевъ, учители въ пед. училище. Първия бѣ преседатель, а втория секретарь. Околийски войвода бѣ Таската Врански къмъ 1905 год.

Организацията развиваше усилена организационна дейность. Не пропускаше, обаче, да се грижи и за икономическото положение на населението, а особени грижи проявяваше за разрешението на аграрния въпросъ. Земитѣ въ Сѣрското поле бѣха въ ржцетѣ на бейове, турци и гърци. Българитѣ бѣха почти обезземлени, особено въ полето, и работѣха само за прехраната (на изполица). Мизерно бѣ положението имъ. Ето защо погледитѣ ни бѣха обърнати къмъ аграрния въпросъ, но не пропускахме и просвѣтата, която винаги *предшествуваше* първия. Училища, църкви да се наредятъ въ всѣко българско село и после всички да се снабдятъ съ земя, да осигурятъ своя животъ, своя поминъкъ — това бѣ програмата, плана на дейностьта.

Гр. Сѣръ или Сѣресъ е разположенъ въ политѣ на Шарлия планина и Смийница—активенъ центъръ на Сѣрския окржгъ и най-голѣмо селище въ Сѣрското поле. Сѣръ е билъ превзетъ отъ турцитѣ въ 1374 год. Оттогава до 1912 год., 538 год., е билъ, подъ турско иго.

Християнското населенне на гр. Сѣръ презъ турското робство е било българско. Това се вижда отъ кондикитѣ, които сѫ пълни съ многобройни български народни имена напр.—Божикъ, Стоянъ, Стайко, Трайко, Стойко, Бѣльо, Добри, Пѣю, Вълчо, Малчо, Колчо, Пейко, Руси, Грозданъ, Баю, Велчо, Цанко, Тошо, Груйчо, Делчо, Братю, Лозанъ, Геро, Марчо, Меленко, Златко и др. (Вж. Българитѣ въ Сѣрското поле отъ Йорд. П. Георгиевъ и Ст. Н. Шишковъ — Пловдивъ 1918 г.). Нѣкои отъ тѣзи първенци, които сѫ били и черковни настоятели, дарители и пр., сѫ се подписвали на български.

Отъ находкитѣ се установява, че българскиятъ елементъ въ Сѣресъ не е билъ пришелски, а мѣстенъ и постояненъ, защото въ разнитѣ актове и документи отъ XVII — XVIII — XIX вѣкъ българитѣ се явяватъ като собственици на недвижими имоти: лозя, дюкяни, кѫщи и др. (в. № XLIV пакъ тамъ).

Гръцкиятъ елементъ въ Сѣръ се засилва следъ завѣрата (1821 г.), когато дошли гърци бѣжанци отъ Халкидика и много цинцари отъ ю. Албания и зап. Македония се погърчили и засилили гърцизъма.

Градътъ Сѣръ, въпреки това, ималъ много българи, особено въ махалитѣ Горна и Долна Каменица и Арабаджийската махала, дето постоянно се заселвали придошли селяни отъ селата.

Тѣзи махали станали и ценъръ на българщината, на българ. нац. дѣло. Сѣрскиятъ монастиръ „св. Ив. Предтеча“ първи се погрижилъ и създалъ черква въ Горна Каменица.

Къмъ 1872 год. — при разрешението на черковния въпросъ дохожда и първиятъ български учитель Салгънджиевъ и по-после Сарафовъ, които упорито се борили за българ. черква и училища.

Гърцитѣ, подкрепяни често отъ турцитѣ, подигнали страшно гонене срещу българитѣ. Не позволявали на гърци да даватъ подъ наемъ кѫщи на българи, постоянно клеветили *българитѣ на турскитѣ власти.*

При това българското черковно училищно дѣло все повече и повече крепнѣше и напредваше. Националното съзнание все повече обхващаше всички села и градове.

Бълг. педаг. училище вече имаше къмъ 200 души ученици презъ 190 › год. То пускаше всѣка година добри ученици и подготвени учители.

Като директори бѣха се изредали видни лица: Хр. Матовъ, А. П. Стоиловъ, Наумовъ, Сот. Велчевъ, Г. Фотевъ, Ф. Маноловъ и др.

Ржководители на организацията сжщо бѣха опитни и известни дейци: А. Г. Никовъ, Калейчевъ, Игнатевъ, Л. П. Теофиловъ, Лаз. Димитровъ, Галевъ, Гущановъ, Илия Ращановъ, Ст. Константиновъ, Лаз. Томовъ, Вл. Благоевъ, Ив. Караджовъ и др. Българитѣ въ окржга бѣха голѣмо болшинство и добре организирани.

Ето сведенията какво говорятъ за населението въ Сѣрска околия:

Сѣрска околия	— 90 хиляди
Българи	— 45 хиляди
Гърци, турци, евреи, циг., власи	— 45 хиляди

Въ околиитѣ Неврокопска, Разложка, Г. Джумайска, Мелнишка и Петричка голѣмо е болшинството на българитѣ. Гр. Сѣръ имаше — 28 хил. и бѣ центъръ търговски и занаятчийски на цѣлия окржгъ.

Споредъ гърцки сведения (дадени отъ Митрополията) въ Сѣрско имало тогава (1912—13 г.) български села 57 и 1 монастиръ. Това сж въ полето, а въ планинскитѣ села почти всички всички сж българи. Само 5 елиногласни села, казва самъ гръцкиятъ консулъ, сж останали въ полето.

Ето въ какво положение се намираше Сѣръ и Сѣрско преди балканската война.

Гърцитѣ се намираха въ уплаха; тѣ употрѣбиха простени и непростени срѣдства, за да смажатъ българщината, но не успѣха. Не имъ помогнаха убийствата въ града надъ българи, не имъ помогнаха затворитѣ и бесилкитѣ надъ по буднитѣ и интелигентни българи.

Всичко българско вървѣше, крачеше напредъ.

Реформената комисия, която бѣ изпратена въ Сѣръ презъ 1904—5 год. виждаше, де е правото, де е истината, затова подкрепяше българитѣ.

Дойде войната — балканската. Българскиятъ храбъръ войнъ освободи Сѣръ и Сѣрското поле. Радость изпълни сърдцата на всички, но за кратко време. Настжпи междусъюзническата война, която тури край на свободата на Сѣръ и Сѣрско.

И така, гръцки офиц. документи, излѣзли отъ ржцетѣ на гръцки патриарси, консули, владици, свещеници, първенци и отъ общинитѣ гласятъ, че Сѣрското поле изобщо взето е населено съ болшинство българи. . .

Л. т.

Винишката афера. V.

Б. Разширението на аферата въ съседнитѣ околии. Инквизаторътъ Дервишъ-ефенди. Протеститѣ отъ съпруги и майки противъ неговитѣ издевателства. Изкупителнитѣ жертви. Изповѣдьта на Спиро Амповъ.

Скопскиятъ валия Хафъзъ паша недвусмислено бѣше се заканвалъ при нѣколко случая, когато е ставало дума за бунтарството на българското население, че той ще се справи лесно съ тоя *„Писъ миллетъ“* и ще унищожи *„кйоктенъ“* — (коренно) комитлъка въ неговия виляетъ. Подобни сведения имаше и окр. револ. комитетъ въ Скопие отъ *Уста Рамо,* който бѣше довѣрено лице на валията и отъ преподавателя по турски езикъ въ Педагогическото училище *Хасанъ Ефенди.* Такива бѣха донесенията и за даденитѣ инструкции на полицая Дервишъ при изпращането му въ Виница.

Още неутихнали тревожнитѣ сведения пристигнали въ Скопие за еженощни обиски и масови арести съ нечувани изтезания въ Виница и околнитѣ села, заговори се за такива съ още по-голѣми размѣри въ Щипъ и Кочани, съ селата отвждъ Брѣгалница, за открити складове оржжия. Между арестуванитѣ въ Щипъ на първо мѣсто се споменаваха имената на главния учитель *Петъръ п. Арсовъ* и учителя *Мише Развигоровъ,* а въ Кочани — първенцитѣ *Нако х. Бабатиновъ,* синъ му *Тодоръ Наковъ, х. Йованъ* и *Йорданъ Сапунджията.* Дякона-учитель *Стефанъ Митановъ, Петъръ Бабатанинъ, Коце Пендовъ, Данилъ Дограмаджията, Алекс. Бѣлиновъ* — учитель въ с. Спанчево и др.

Следъ като приключи пъклената си мисия въ Виница, Дервишъ ефенди се установи съ щаба си — тепачи и мжчители — въ Щипъ, отъ кждето започна да дирижира акцията за унищожаване на революционната организ. и въ всички съседни околии.

Последователно започнаха да се носятъ още по-печални сведения за обиски, арести и пр. въ Св. Николе, Злетово, Лесново, Кратово, Паланка, Царево село, Пехчево, Радовишъ, Кавадарци. Аферата день изъ день се разширяваше въ голѣми размѣри и по селата. Разкритото оржжие и материали придаде и политически характеръ на аферата. Броятъ на арестуванитѣ надмина хиляда души. Всички затвори въ казалийскитѣ центрове бѣха претъпкани съ затворници. По-виднитѣ отъ тѣхъ бѣха отдѣлени въ специално наети каменни мазета съ изби въ Щипъ, кждето ставаха и изтезанията.

Отъ всѣкжде почнаха да пристигатъ въ Скопие голѣми групи жени и майки на изтезаванитѣ, за да се оплачатъ и протестиратъ предъ валията, българския Митрополитъ и представителитѣ на Великитѣ сили, противъ жестокоститѣ на властьта. Навсѣкжде тѣ разправяха съ подробности потресаещи картини отъ мжченията на невинни лица чрезъ пристегане главитѣ съ менгемета, спици подъ ноктитѣ, нагорещени желѣза по слабитѣ части на тѣлото, обесване съ краката на горе и пр. Особено трогателни бѣха разказитѣ на внушителната делегация отъ Виница, начело съ *Баба Пара Стефанова, Анастасия Спиро Ампова, Ката Ефтимъ Мицова, Риза Нацко Коцева* и др., които, следъ енергичнитѣ протести предъ Хафъзъ Паша,

бѣха се явили предъ всички консули въ Скопие, а следъ това и предъ българ. владика.

Понеже валията бѣше се отнесълъ доста враждебно и спрямо тѣхъ, като имъ се заканилъ, че ще ги изпрати вързани въ Кочани, ако сами не се върнатъ веднага, сѫщия день тѣ отправиха и телеграфно оплакване до Високата порта, съ копие до пълномощнитѣ министри на Великитѣ сили и Българ. Екзархъ въ Цариградъ.

Подобни оплаквания и протести бѣха отправени и отъ другитѣ градове. Следъ тѣзи оплаквания-протести и сериознитѣ постѫпки, направени колективно и по единично отъ дипломатическитѣ представители на Русия, Австро-Унгария и Англия предъ Хафъзъ паша, въ Българ. Митрополия имаше сведение, че по нареждане на Високата порта валията далъ нови инструкции на своя Дервишъ въ Щипъ да приключи по-скоро дѣлото и да остане тамъ до второ нареждане.

Много е слабо перото ми да предамъ картината отъ жестокитѣ и срамни похвати на турската власть, приложени и къмъ съвсемъ невинни лица. Засегнати бѣха предимно най-състоятелнитѣ, съ умисъль да бѫдатъ оскубани парично и съсипани материално. Ограничавамъ се да предамъ само онова, което лично можахъ да узная и да провѣря. Другото могатъ да допълнатъ ония, които непосрѣдствено изпитаха жестокоститѣ въ затворитѣ. А такива има останали живи, нѣкои отъ които има и въ България.

За илюстрация на тиранията произволъ и азиятски скверности надъ арестуванитѣ ще упомена въ кратце само нѣколко факти, които своевременно бѣха дадени официално и въ Скопската Митрополия отъ тогавашния архиерейски намѣстникъ свещено-икономъ *Ефтимъ Чешмеджиевъ* въ Кочани:

Свещ. х. Иванъ Кръстевъ

1. Младиятъ енор. свещеникъ *Иванъ Кръстевъ* отъ с. Лески и учителя църковенъ пѣвецъ *Йорданъ Червенелековъ* въ Виница, когато сѫ ги конвоирали пребити за Кочани, при моста на Брѣгалница ги отдѣлили отъ другитѣ въ върбуляка къмъ корията, кѫдето се влива р. Осойница, и били подложени на скверни содомски изпитания. На попъ *Иванъ* бѣха оскубали брадата, а капата му изтъпкватъ и я хвърлятъ въ рѣката. Изъ пѫтя до Кочани той е подлаганъ на гаври, като му разпокѫсватъ и расото на дрипи. Въ това положение, съ вързани отзадъ рѫце, наедно съ другитѣ затворници, той е преведенъ презъ чаршията и улицата, която води за правителствения домъ на най-голѣмата часть въ турската махала на Кочани. Българското ниселение го е оплакало и възмутено преглъщало злорадството на струпалитѣ се изъ улицата турци. Презъ нощьта въ Кочанския затворъ билъ подложенъ на още по-жестоки изтезания, които сѫ продължили еженощно цѣла седмица. На подобни изтезания е билъ подложенъ и учительтъ *Йорданъ Червенелековъ*.

Съ приключване на дѣлото и двамата бѣха оправдани и освободени. Попъ *Иванъ*, легаленъ рѫководитель на организацията въ с. Лески, неможейки да понася терзанията, които бѣше изпиталъ, свещеническиятъ санъ му наложи да напусне родното си китно село. По тайния каналъ, наедно съ попадията си тѣ избѣгватъ въ Кюстендилъ, кѫдето бѣше се подложилъ на по-рационално лѣкуване. Следъ оздравяването му го назначиха за енор. свещеникъ въ с. Църварица, кѫдето е и сега.

Учительтъ Йорданъ Д. Червенелековъ още на следнатата година почина въ родния му градъ Щипъ, кѫдето бѣше се прибралъ за лѣкуване. Той бѣше третата изкупителна жертва на тази афера.

2. Стариятъ *свещеникъ Никола Темелковъ* и учительтъ църковенъ пѣвецъ *Тасе Нацовъ* отъ с. Зърновци, когато сѫ карани вързани за Кочани, при преминаването на Брѣгалница, съ вѫже вързали брадата на попа, а другия край на вѫжето за опашката на коня на чаушина. За другъ конь по сѫщия начинъ е билъ превързанъ съ смотано около шията му вѫже и учителя *Тасе Нацовъ*. Въ това положение тѣ сѫ били принудени да газятъ вода до гърди и да минатъ отвѫдъ рѣката, а конвоиращитѣ ги заптии вървѣли по моста. Измокрени, при усиленъ ходъ, бити съ камшици и приклади, тѣ били влачени немилостиво до Кочани. На нѣколко пѫти изъ пѫтя сѫ припаднали въ безсъзнание и ги свестявали съ вода. На влизане въ Кочани отвързали ги отъ опашкитѣ на конетѣ. Огорченията и премалялъ п. *Никола*, обаче, не желаелъ да го отвържатъ. „Нека и въ Кочани да ме видятъ всички, па и на Вашия каймакаминъ да му направите кейфа, като ме види въ тоя каяфетъ, че сте уловили и му водите арманъ най-опасния башъ комита“ — казалъ той на чаушина иронично. За тази му дързость всички стоварили дипчицитѣ си върху него. Вмѣсто *аманъ* старческитѣ му думи прогърмяватъ „удрете кучиня! умрѣлъ конь отъ стапъ не разбира, чоджукларъ!. Куршуми, ако иматъ пушкитѣ ви, пукайте, за да се куртулисамъ и азъ отъ васъ и вие отъ мене!“. Съ тѣзи си думи народниятъ мѫченикъ поразява и озлобява още повече човѣцитѣ-звѣрове. Съ разкървавени до неузнаваемость лица, измокрени, стариятъ п. *Никола* безъ калимавка, съ разпарцалено расо, и разрошена коса и учительтъ *Тасе Нацовъ* сѫ преведени вързани презъ Кочани и закарани въ затвора. Тамъ ги подлагатъ на нови изтезания.

Като невинни, съ приключването на дѣлото и двамата бѣха освободени. *Попъ Никола* наскоро почина. Погребанъ бѣ съ почесть въ родното му живописно с. Зърновци. Единствената дъщеря на

попъ *Никола* — Мария, по мжжъ Гр. Велкова, сега е въ София. Синъ му Владимиръ п. Николовъ, който бѣше свършилъ педагогическото училище въ Скопне, почина гладенъ на улицата въ Кюстендилъ. Следъ *Спиро Амповъ* отъ Виница, той бѣше втората изкупителна жертва отъ изтезанията.

3. *Тодоръ Захариевъ* — по-малкиятъ синъ на *Захари Цековъ* отъ Виница, вследствие изтезанията въ Кочанския затворъ бѣше се умопомрачилъ. Мислейкн че се приструва, изтезанията сж продължени докато изпадналъ въ лудость. Въпрѣки това той бѣше изправенъ предъ сжда и осжденъ на 15 год., като съучастникъ въ убийството на Кйазимъ. Въ това умствено състояние той остана и следъ осжждането му. Предизвиканата лѣкарска консултация бѣше установила напълно безнадеждното му здравословно положение и даде мнение зе помилването му. Нищо не помогна: баща му — богаташъ, бѣше отказалъ да даде предложения откупъ. Наедно съ другитѣ осждени *Тодоръ* излежаваше нак занието си въ „Куршумлиханъ", и на седмата година почина въ сжщото умопомрачение.

4. *Петъръ Мюфтиевъ* отъ Щипъ, поради търговскитѣ му връзки въ Виница и Кочани, бѣ арестуванъ всрѣдъ пазара въ Кочани и закаранъ въ Виница. Изъ пжтя е вързанъ около врата съ вжже, което сж прикачили за самара на собствения му конь, върху който е яхналъ единъ отъ конвоиращитѣ го заптиета, а други съ прикладитѣ си сж го заставяли да тича подиръ коня. *П. Мюфтиевъ* бѣше въ напреднала врзраст, високъ и съ едро тѣлосложение, поради което и обикàовениятъ му ходъ бѣше тежъкъ и бавенъ. За гевезеликъ бѣха го кръстили „тежката гемия". Неможейки да издържи това положение, падналъ е билъ влаченъ дълго, докато цѣлиятъ окърваенъ преблѣднява до умиране, но го свестяватъ. Въ Виница билъ подложенъ на нови изтезания, за да го оскубятъ. Предаденъ всецѣло на търговията си, той нито се бъркаше, нито се интересуваше отъ никакви обществени и политически работи. Домашнитѣ му бѣха дали петдесетъ лири турски и работата се свърши.

5. *Учителтъ Мише Спировъ Развигоровъ* отъ Щипъ бѣше секретарь — организаторъ на окр. комитетъ въ Щипъ. Следъ жестокитѣ изтезания, на които е билъ подложенъ въ Шипския затворъ, вързанъ като мечка, той бѣше развежданъ по селата въ Щипско, а следъ това въ Виница, Кочани, Св. Николе и пр., за да увещава населението да предаде доброволно оржжието си. Единственъ той бѣше призналъ предъ Дервишъ, че е организиралъ и въоржавалъ населението, като заявилъ, че взема върху себе си и цѣлата отговорность. Осждиха го на доживотенъ затворъ.

6. Учителтъ *Иосифъ Даскаловъ* отъ Кратово, неможейки да понася повече изтезанията, предпочелъ смъртьта. Когато го повели да каже кжде е складирано оржжието и архивата на комитета, при провеждането му презъ „*Радинъ мостъ*", който свързва скалиститѣ дълбочини на Кратовската рѣка въ града, той се хвърлилъ отъ моста, но остана живъ и спасенъ. Наедно съ другитѣ и той бѣше осжденъ на доживотенъ затворъ.

7. Видниятъ търговецъ и общественикъ *Спиро Амповъ* отъ Виница, въ продължение на повече отъ три седмици еженощно е подлаганъ на всевъзможни инквизиторски изтезания при разследването му лично отъ Дервишъ въ Кочани. Като не сполучилъ съ заканитѣ си, съ заплашванията и бой съ тояги да го застави да каже кжде е Георги Йованчевъ въ кого сж и кжде сж ограбенитѣ пари отъ Кйазимъ, кои сж съучастницитѣ, кжде е скрито оржжието и пр. Дервишъ заповѣдва да го подложатъ на продължителни немилостиви мжчения и гладъ. Изтезаванъ наймного отъ всички, съ поставяне спици подъ ноктитѣ, горещи яйца подъ мишницитѣ, обесване за краката надъ димъ отъ слама до задушаване, и при вързани ржце — омотани съ яки вжжета за шията и краката, е държанъ по цѣли денонощия безъ никаква храна и вода, а най-подиръ съ престѣгане на менгеме дветѣ ржце и рамене до изпращяване гръдния му кошъ, той е билъ сжщевременно немилостиво шибанъ и ританъ по слабинитѣ до припадане въ несъзнание. На нѣколко пжти е билъ изнасянъ вънъ на носилка за свестване и отново билъ подлаганъ на други поужасни мжчения.

Поради доста влошеното му положение, по застжпничеството на беледийския и военния лѣкари, той е премѣстенъ въ арестантския болниченъ кахушъ: дълго време въ безсъзнание, понататъшното му разследване било невъзможно. На жена му бѣха разрешили да го лѣкува на свои срѣдства. Лѣкуването му продължи до приключване на дѣлото. Ведно съ болшинството отъ затворенитѣ и изтезаванитѣ поради невинность бѣ освободенъ и той, но уви, въ плачевно здравословно състояние.

Всички усилия на лѣкари и организация, на домашни и близки да спасятъ премазания Спиро Амповъ, останаха напразни. Месецъ следъ освобождението му отъ затвора презъ 1898 г. той почина, като първа изкупителна народна жертва по тази афера. Оплаканъ горко, той бѣ погребанъ съ почести при стечение на цѣлото българско население въ Виница.

Съ преждевременната му смърть, нѣмайки кой да поеме управлението на магазина и на полскитѣ му имоти, се уби и хубавото бждеще на семейството му. Виница изгуби единъ уважаванъ отъ всички общественикъ и деятель по Църковноучилищното дѣло, а организацията се лиши отъ иай-предания ржководитель отъ основаването и въ този важенъ революционенъ районъ. Като младъ съпругъ, Спиро не остави свой наследникъ да довърши дѣлото му. Неговиятъ внукъ *Митко Паневъ Паликрушевъ* отъ единствената му сестра *Левтерка,* бѣше неговъ вдъхновенъ последователь и достоенъ замѣстникъ въ революционната борба, но и той преждевременно бѣ принуденъ да напусне Виница и неотдавна загина трагично като свидна жертва на Пиянечко.

Не считамъ за отклонение да предамъ въ резюме и последната изповѣдь на Спиро Амповъ въ свръзка съ аферата, като единъ отъ най-ранитѣ идеални дейци на В. М. О. Р. О. Той бѣше мой кръшелникъ въ революцмонната организация, затова и всѣкога се отнасяше съ най-голѣмо довѣрие къмъ менъ по всички организационни тайни. Това ще бжде отъ значение и за онова, което ще узнае читательтъ по-нататъкъ за освободителното движение въ Виница и следъ аферата.

Спиро Амповъ бѣше, както споменахъ въ

предидущитѣ глави, единъ отъ основателитѣ на първия революц. кржжокъ презъ 1893 г. въ Виница и като ревностенъ организаторъ и ржководитель остана и до деня на арестуването му. Поради подозрение на близкитѣ му отношения съ избѣгалия въ началото на аферата Георги Йованчевъ, властьта бѣше убедена, че отъ него ще може да открие авторитѣ и участницитѣ по обира и убийството на Кйазимъ, затова, именно, бѣха го подложили и на най-продължителни и най-жестоки изтезания. Но всичко той понесе съ рѣдъкъ стоицизъмъ, безъ да се отдаде на изкушения, и стана свидна жертва на освободителното дѣло и умрѣ съ ореола на светъ народенъ мжченикъ.

По съветитѣ на кочанския лѣкарь и близкитѣ му въ Виница и Кочани, придруженъ отъ жена си той дойде съ файтонъ въ Скопие за лѣкуване. Разбрахме, че е зле. Подложенъ на медицинска консултация отъ най-добритѣ лѣкари въ Скопие при участието и на екзархийския училищенъ лѣкарь Д-ръ Хр. Димитровъ отъ Щипъ, въ продължение на две седмици той бѣше подъ ежедневнитѣ грижи и старания на трима лѣкари, ала напраздно. Констатирано бѣше, че е сдробенъ гръдния му кошъ. Поради честото кървоизлияние не можеше да възприема редовно никакви вжтрешни лѣкарства нито храна. По съветитѣ на д-ръ Хр. Димитровъ, болниятъ Спиро биде занесенъ за пълно успокояване въ Виница, като му се предписаха и нужднитѣ лѣкарства, добра храна и денонощни компреси по набититѣ части на тѣлото, главно гърдитѣ. Следъ две седмици, обаче, получи се съобщение, че е починалъ.

При интимнитѣ разговори, които имахъ съ него въ връзка съ аресititѣ и авторитѣ на обира и убийствата въ Виница, за обискитѣ съ разкритото оржжие и на въпроситѣ, които конкретно му зададохъ относно държането на арестуванитѣ при изтезанието имъ и пр., съ голѣма въздишка той ми каза следното: „И азъ научихъ, че имало открити складове съ оржжие, но кжде именно и колко, отъ кого и какъ, нищо положително не зная, защото при разследването държаха ни отдѣлно единъ отъ други. Всичко ще се узнае само въ сжда при разглеждането на дѣлото. Всичко друго казано ще бжде прибързано.

Когато го запитахъ по сериозно, кои сж убедителнитѣ му основания, че обирачитѣ на Кйазимъ не могатъ да бждатъ чужди лица безъ знанието на Георги Йованчевъ и участието на Ал. Чакъровъ, болниятъ Спиро не можа да остане равнодушенъ. Подъ давление на голѣма тжга въ душата му и съ едно видимо прискърбие и вълнѐние, които го душеха, той се видѣ предизвиканъ да заговори и ми изповѣда дословно следното: „Георги Йованчева никой не познава така добре, както азъ го познавамъ още отъ детинството ми. Той е упоритъ и подълъ. Незамѣнимъ бѣше въ организационнитѣ работи, когато се заемаше за тѣхъ. Когато му се възложеше каквато и да било работа, той бѣше неустрашимъ и решителенъ. Но и човѣшкитѣ му слабости сж голѣмн: той е безхарактеренъ и е доста алчень.

„Ал. Чакъровъ — продължи той — съ офицерската си униформа при тайната имъ среща презъ 1895 год., а следъ това и съ нѣколкото писма, които бѣше му пратилъ отъ Кюстендилъ и София, бѣше разбъркалъ акъла на Георги. Въ битностьта му учитель въ Виница Чакъровъ бѣше схваналъ добре неговитѣ слабости, та не е чудно да го е използувалъ.

„Още презъ 1896 год. на два пжти Георги Йованчевъ бѣше ми заговорилъ и настояваше да сме организирали залавянето за откупъ на Амдибей въ Чифлика му. Отклонихъ го отъ тази му идея, следъ като му обяснихъ влиянието на Амдибей въ Кочани и какво би последвало следъ залавянето му. Поясних ъ му, че всички въ чифлика му въ с. Якимово сж наши добри членове на организацията и сж доволни въ всѣко отношение, а особено отъ благороднитѣ му обноски и отношения съ тѣхъ. Пари всѣкога можемъ да съберемъ отъ нашитѣ хора при нужда — му казахъ, но добри дейци не се създаватъ лесно, нито се купуватъ съ пари. Той не ми каза, обаче, че за тази работа му е говорилъ Ал. Чакъровъ, както това изповѣда при последното ни съвещание въ присжтствието и на Ангелъ.

„Сжщата година, единъ день Георги ми заговори за лесното отвличане съ сжщата цель и на Кйазимъ отъ Виница. По сжщитѣ мотиви и съображения дадохъ му да разбере, че трѣбва да се откаже отъ подобни планове, защото за нѣкакви си триста лири, ако се взематъ като откупъ, ще трѣбва да пожертвуваме не само насъ и най-добритѣ ни членове на организацията, но и свободата на тайния каналъ съ оржжието, които струватъ милиони. Мислѣхъ, че съмъ го убедилъ достатъчно въ това, защото не повтори вече да ми говори на подобна тема. Даже и азъ бѣхъ забравилъ тѣзи работи, като ги взехъ за несериозни.

„Още повече почнахъ да се възмущавамъ — продължи Спиро — когато научихъ, че той е уфейкалъ, безъ даже да ми се обади или съобщи поне намѣренията и съображенията за тази си постжпка. Това не съмъ изповѣдвалъ никому. Добре е да не се повѣрява другиму, до като не се види окончателно резултата по аферата. Сетне ще видимъ какво трѣбва да се прави".

Презъ училищната ваканция на 1898 год. обаче, въ Кочани ме увѣриха, че главниятъ факторъ при обира и убийството въ Виница е билъ *Стефанъ х. Георгиевъ* отъ Кочани, известенъ като професионаленъ разбойникъ — емигрантъ въ Кюстендилъ.

Смъртьта го изпревари и Спиро не можа да узнае тази истина, нито последствията отъ аферата въ Виница. Отъ изповѣдьта на Спиро може да сжди всѣки за действителния образъ на Георги Йованчевъ въ ролята му на професионаленъ плащанъ шпионинъ на скопския валия Хафузъ паша, видно отъ начина на неговото мистериозно легализиране сжщата 1898 г., за което ще говоря по-нататъкъ.

(Следва) **Хр. Настевъ**

Прилепъ следъ възстанието

Въ допълнение на статията „Какъ загубихме Ничо Каранджуловъ и Найдо Пещалевецъ“ печатана въ кн. 9 (99) на илюстр. „Илиндень“ ще добавя следното и ще внеса известни поправки.

Следъ възстанието — 20. VII. 1903 г. (2. VIII. новъ стилъ) — въ Прилепъ настжпи безподобна бъркотия. Тамъ започна борба между две становища — централизмътъ на Даме Груевъ и децентрализмътъ на Пере Тошевъ, подпомогнатъ отъ „върховизъма“ на Иорданъ Тренковъ. Борбитѣ се водѣха безогледно, и къмъ новитѣ нужди на движението, които налагаха силна, стегната и единна организация, не се обръщаше никакво внимание. Трѣбваше да се тури край на тия вредни борби. Опитъ за това направи Ничо Каранджуловъ, но не успѣ, защото той изпустна изъ предвидъ, че на прилепчани далечъ не действува убедително силата. Топѣхме се отъ срамъ, когато виждахме какъ и съ какви срѣдства си служатъ и дветѣ страни въ борбата, невиждайки опасноститѣ, на които излагаха движението, а сжщо така и себе си. Това положение трая до края на 1904 год. Презъ есеньта на сжщата година окржжния революционенъ комитетъ въ Битоля назначи въ Прилепъ единъ временемъ околийски революционенъ комитетъ, съ задача да усмири града и да произведе изборъ за редовенъ окол. рев. комитетъ. Въ състава на временния окол. рев. комитетъ влизаха: Иор. Ангеловъ, Ил. Ивановъ и др. Презъ месецитѣ августъ и септемврий 1904 год. Иор. Ангеловъ, Георги Талевъ и Петъръ Мърмевъ издадоха нѣколко броя отъ в. „Шило“. Временниятъ комитетъ на първо време почна работа съ една терористическа група, комплектувана отъ млади, здрави и преданни момчета. Тодоръ п. Адамовъ дойде въ Прилепъ на 4. XII. 1904 г. и нему бѣ повѣрено отъ временния комитетъ преорганизирането на града, което се извърши много бърже, защото долу масата не бѣше засѣгната отъ междуособнитѣ борби на централизма и децентрализма. За малко време градътъ бѣ здраво преорганизиранъ и борбитѣ веднага стихнаха. Това, което Ничо Каранджуловъ не можа да направи съ сила, младитѣ и нови сили успѣха много лесно да посигнатъ: усмириха града и туриха край на клюкитѣ, интригитѣ и зловреднитѣ агитации. Йор. Ангеловъ, Георги Талевъ и Тодоръ п. Адамовъ презъ м. декемврий 1904 год. почнаха да издаватъ новъ вестникъ „Борба“, отъ който излѣзоха 5—6 броя. Вестникътъ, като революционна литература и като агитационно срѣдство, изигра голѣма роля въ усмиряването и преорганизирането на Прилепъ.

Гр. Прилепъ

Презъ лѣтото на 1905 г. десетаритѣ и стотаритѣ на рев. групи избраха редовенъ окол. рев. комитетъ, а следъ това избраха и градски рев. комитетъ.

Отъ затвора Ничо Каранджуловъ избѣга въ началото на 1904 год. съ 32 души другари, между

които бѣха прилепчанитѣ: Д. х. К-въ, Д. М-въ, Найдо Пещалевецъ и др. Ничо Каранджуловъ падна убитъ на 28. VII. 1904 г. ст. ст. заедно съ довѣрения му другарь Найдо Пещалевецъ и сж погребани въ гробищата на с. Селце. По късно, презъ пролѣтьта на 1907 г., въ сжщия гробъ е погребанъ починалия отъ болесть въ Прилепъ, секретарь на четата на П. Ацевъ, Дим. Ив. Робевъ отъ Битоля, кадетъ отъ военната гимназия въ София.

Тодоръ п. Адамовъ

Себеотрицанието на македонския четникъ

(Изъ революционно Леринско)

Единъ отъ първитѣ сподвижници на легендарния *Марко* Леринski (Георги Ивановъ отъ с. Жеравна, Котленско) бѣше Дине Клюсевъ, отъ с. Екши-су Леринско. Още съ формирането на първата революционна чета въ леринско отъ Марко, той, заедно съ Лечо Церовски, Кицето Алипашовъ, Христо Стребренчето и Дине Абдурманчевъ се присъединиха къмъ него и образуваха първото революционно ядро въ нашето леринско, та създа-

Островското езеро

доха бетонната основа, върху която се изгради и разрастна организацията.

Цѣлото българско население отъ тоя край се прилепи къмъ тѣхъ и взе живо участие въ борбитѣ за свобода на Родината.

Съ изнесенитѣ величави борби срещу многочисленъ неприятель въ с. с. *Търсъ, Пжтеле, Лесковецъ, Карпешина, Баница, гара Екши-су, „Килидервентъ", Невеска, Попадйя, Бѣла-вода, Бухъ, Горничевски, Сетински и Нередски балкани, „Рикникамила", Песодеръ, „Кайчевъ-мостъ", Ливадешка-глава, ж. п. мостъ надъ Секулевската рѣка,* както и съ многобройнитѣ човѣшки жертви, които даде изобщо *(само с. Неокази отъ 75 български кжщи даде 93 души жертви,* нѣщо небивало въ никоя свѣтовна революция!), ведно съ понесенитѣ пожарища, и всевъзможнитѣ терзания, побоища, затвори, заточения и пр. издевателства, населението въ леринско изпълни достойно своя дългъ къмъ родината си.

И въ тая борба то даде жертви скжпи, жертви достойни: *Марко Леринski* — нашия великъ учитель, *Лечо Церовски, Георги Попанчевъ, Страти войвода, Иванъ Поповъ, легендарния Петъръ Тиневъ, дѣдо Кочо Цонката, Тане Стойчевъ, Наумъ Бухчето, Стефанъ Димитровъ, Дзоле Гергевъ, Мице Цицковъ, Наце Каринъ, Илъо Неволски, Петъръ Германчето, Доне Липитковъ, Алеко Турунджовъ, Коле Айтошки, Мице Васовъ* — все *началници* и *войводи,* паднали на поле-брани за родъ и отечество, както и безброй други знайни и незнайни юнаци.

Единъ отъ тия беззаветни герои на леринско е и Дине Клюсевъ.

Преди да постжпи въ четата, Дине биде натоваренъ да открие каналъ за снабдяване съ орѫжие. Тоя каналъ биде уреденъ посрѣдствомъ Сайдаа — турчинъ отъ с. Муралари, кайлярско. Други двама турци — Сефединъ отъ Кайляре и Сульо отъ с. Палеоръ — доставяха гръцки пушки система „гра" и допринесоха много за въоржжението на народа. За нещастие първиятъ каналъ биде открить и Сайдаа, заловенъ и звѣрски изтезаванъ, бѣ осжденъ на „идамъ" — доживотенъ затворъ. Отъ това разкритие биде засегнатъ и нашиятъ Дине, който по неволя трѣбваше да стане нелегаленъ.

Повече отъ една година той се движи съ Марко Леринski, свикна и безропотно понасяше строго пуританския му животъ, усвои неговитѣ революционни похвати и бѣше почти готовъ да го замѣсти и продължи неговото свето дѣло. Заедно бѣха въ с. Търсѣ при първото имъ сражение, кѫдето Дине се бѣше отличилъ, и за което имаше публична похвала за огненото си кръщение.

При злополучния походъ въ с. Пжтеле съ стотина души милиционери, Марко остави Дине въ Екши-су за резервъ — въ случай на нужда да му се притече на помощь съ милицията отъ това село. За най-голѣмо нещастие на Леринско, не стана нужда отъ Диневата помощь: на другия день вечерьта, на 15 юни 1902 год., Марко не бѣ вече между живитѣ, а милицията му бѣ пръсната. Останалъ бѣше въ Пжтеле само Дине Абдурма-

новъ, за да води още цѣли два дни сражение съ многоброенъ аскеръ и башибозукъ.

Виждайки безизходното положение, за да не попаднатъ въ турски ржце, Абдурмановъ застреля сестра си Мара, дъщеря си и вуйчо си и самъ излѣзна отъ кевгирената кжща, въ която се сражаваше: съ „юрушъ" искаше да си пробие пжть, но бѣ пронизанъ отъ залпове следъ достойна отплата за своя скжпъ учитель — Марко!

Дине Клюсевъ остана като сираче безъ Марко и безъ Дине Абдурмановъ. Той плака безутешно по тѣхъ, както и всички плачехме, защото си давахме смѣтка за незамѣнимата загуба: Марко бѣше революционна школа за цѣлия Битолски виляетъ!

За да отмъсти за Марко, четата на Хр. Силяновъ бѣше заела позиция надъ Попадйя, очаквайки връщането на турската потера отъ Пжтеле. Планъ отличенъ, умѣстенъ и навременен, обаче, четата биде предадена отъ каракачанитѣ овчари и тя сама изпадна въ положение на обградена, та биде бита здраво: убити бѣха 6 души и нѣколко живи заловени.

Подиръ тия два крупни погрома останалитѣ отъ четитѣ се прехвърлиха временно въ Костурско, докато се поуталожи нашето Леринско. Малко следъ това нашиятъ Дине прибра останкитѣ отъ Марковата чета и се върна въ района си, дето почна наново интензивенъ революционенъ животъ.

Въ Вощаранско бѣха започнали гроздобера. На 27 септември 1902 год. Дине съ четата си отъ 12 души пристига въ с. Крушоради и отседна въ махалата „Юруко". Селото състои отъ три махали: горна, „Юруко" и долна. Четата се разпредѣли и отседна въ три кжщи по 4 души. Съ Дине заедно бѣха Кръсто Торбаковъ отъ с. Сетина, Ване Поповъ отъ с. Неокази, и единъ младъ левентъ — юнакъ — Найдо, 20 годишенъ, който предния день пристигна отъ селото си Добровени, следъ като бѣ убилъ селския полякъ — турчинъ и взелъ оржжието му.

Въ квартирата при Дине вечерьта по комитетска работа бѣха дошли: дѣдо Ичо, ржководителя отъ Вощарани, Трайко Чаковъ — касиера и Екатерина Динева — сега г-жа Оклева, секретарка на ржководното тѣло. Селото Вощарани бѣше подучастъкъ въ леринския револ. районъ, въ който влизаха следнитѣ села: Сетина. Крушоради, Неокази, Бачъ, Попадйя, Совичъ, Живойна и др. Самиятъ дѣдо Ичо, всецѣло отдалъ се на комитетска работа, бѣше денонощно въ движение. Като негова помощница, учителката Екатерина Динева му бѣше вдъхновителка на много инициативи. Посветена въ дѣлото още презъ 1900 год. като учителка въ с. Прекопана, тя съ пушка на рамо, макаръ и дребна на бой, посрещаше и изпращаше четитѣ, отнасяше имъ храна, насърдчаваше и денонощно работѣше за дѣлото, докато стана невъзможна като легална и три месеца преди възстанието се прибра въ четата на Тане Горничевски и изнесе до края на възстанието мжчния четнически животъ.

Дине бѣше много доволенъ отъ порядкитѣ на ржководното тѣло въ участъка, и следъ като преглежда до късно и одобри смѣткитѣ, преуморенъ, се оттегли на почивка при другаритѣ си.

Но злата орисия бѣше на постъ и не пощади и тия всеотдайни чеда на Македония! Намѣри се единъ извергъ въ човѣшки образъ въ лицето на селския гайдарджия — Гацо, който щомъ подушилъ, че четата е въ селото, рано сутриньта отишълъ въ с. Вощарани и съобщилъ на кръволака Муто, че четата е въ „Юруко". Муто веднага съобщава на мюдюрина, а той телеграфира въ Леринъ. Заптии съ много башибозукъ обграждатъ селото и очакватъ аскеръ отъ Леринъ.

На 2 часа подиръ обѣдъ пуква първата пушка отъ Динето и се започва люто сражение на животъ и смъртъ. Четата се сражава геройски и не даде на турцитѣ да приближатъ до кжщитѣ. Това продължи до мрака. Дветѣ групи отъ четата сполучиха да си пробиятъ пжть, като дадоха само една жертва, а именно Коста отъ Неокази.

Дине съ своитѣ четирима юнаци води сражението съ всичката турска сила, която бѣше съсрѣдоточена около него. Изстреляли и последнитѣ си патрони, четницитѣ бѣха принудени да влѣзатъ въ скривалището на Филипъ Говчевъ.

Юзбашията заповѣда всичко живо да излѣзне отъ кжщитѣ и подпали селото отъ четиритѣ краища. Виждайки, че почватъ да се удушватъ, нашитѣ герои решаватъ да умратъ и изпълнятъ клетвата си!

По пукота на патронитѣ, войската откри скривалището и се натъкна на страшна картина: Динето заедно съ тримата си другари, следъ като бѣха унищожили архива и оржжия, пробили си бѣха черепитѣ!

Вѣчна слава на македонския четникъ!

P. S. Поводъ за настоящитѣ ми редове ми даде пиесата на г. Христо Настевъ подъ името: „Какъ умира македонскиятъ четникъ", която съ голѣмъ успѣхъ е била представена на 18 фефруари т. г. въ Варна на Илинденската вечеринка. Сюжетътъ за пиесата му е билъ даденъ отъ моя „емшерия" и отличенъ Илинденецъ Ташко Костовъ, който визира настоящия случай.

В. Трифоновъ

Кичево и Кичевско

Повръхнина. На югъ отъ котловината *„Пологъ"*, разположена между Шаръ планина и нейнитѣ западни предгория, по горното течение на р. Вардаръ, се простира Кичевската котловина. Гр. Кичево презъ турско време бѣше околийски центъръ и съставляваше часть отъ Битолския виляетъ.

Страната е чисто планинска мѣстность, но въпрѣки това, има нелоши пжтни съобщения.

На югъ отъ изворитѣ на Вардаръ има удобна седловина за минаване отъ Пологъ къмъ Дебъръ— *Мавровския проходъ;* южно отъ тоя проходъ се издига висока, гориста планина, която загражда Кичевско отъ западъ и достига до друга седловина, прохода *Яма.* Дотукъ планината носи името *Бистра;* богата е съ алпийски пасища, по които нѣкога пасѣха хиляди овце на мияцитѣ и кждето имаше съ стотици бачила, прочути съ приготовля-

ване на прославеното въ з. Македония „*Бистричко сирене*“. На югъ отъ Яма се виши като стена — *Стогова пл.*, чиито върхове надминаватъ 2000 м. Въ срѣдата на планината се издига купелообразенъ връхъ съ сѫщото име — *Стогово* (2297 м.). Най-южниятъ край на планината навлиза съ много хълмове въ Стружко поле. Западната страна на Стогова пл. откъмъ Кичевско е гориста съ прелестни кѫтове, прерѣзани съ многобройни потоци и кичести долини, които се радватъ на благъ климатъ и разкошна растителность.

Посрѣдствомъ седловината *Треска* се свързва *Турянска пл.*, цѣла обрасла съ гѫсти гори. Тя свършва съ върха *Шевоицъ*.

Отъ Шевоицъ се спускатъ много разклонения, нѣкои отъ които подъ името *Манастирски върой* (върхове) се издигатъ надъ монастира *Пречиста*.

Другъ купъ планини излизатъ отъ Буковикъ и съ разни имена: Суха гора, Храста, Пѣсякъ, скитѣ върой (върхове). Този жгълъ носи името *Долна Копачка* и е гѫсто обсѣянъ съ български села.

Дветѣ рѣки се съединяватъ въ мѣстностьта „*Манастирски ливади*“ и малко по-долу подъ прочутия мостъ „*Алтънъ Кюпрю*“, вече рѣката носи друго име — „*Велика*“ и става много дълбока.

Отъ моста започва разширение на коритото, пъкъ и самата котловина доста се разтваря и образува *Кичевското поле*, което държи 43.56 кв. клм. повръхнина и стои 614 метра надъ морското равнище.

Кичевското поле е единъ отъ най-кичеститѣ кѫтове на нашата родина. Качете се на нѣкой повисокъ връхъ, който обикаля полето, предъ очитѣ ви ще се разбули омайна картина и, ако сте имали щастието да се унасяте поне единъ часъ, днесъ, при спомена за нея, ще ви се стегне сърдцето, че тоя божий рай е забраненъ за неговитѣ чеда . . .

Монастира Пречиста

Челопица и т. н. пълнятъ източната часть на покрайнината. За тѣхъ ще споменемъ пакъ при разглеждане напояването.

Напояване. Най-голѣмата и най-важната рѣка, която напоява Кичевската околия е р. *Велика* или *Треска*. Нейнитѣ извори се намиратъ въ политѣ иа Яма, дето започва прохода отъ Кичево за Дебъръ.

Тамъ има една малка падина, обрасла цѣлото лѣто съ сочна трева, съ нѣколко голѣми пещерни извори. Тѣхъ смѣтатъ за глава на рѣката, която въ началото си носи името *Изворъ* и тече право на истокъ презъ богата съ ниви и кукурузи долина. По рѣката върви дебърския пѫть.

Скоро тя приема два голѣми притоци: *Студешница и Брѣжданска рѣка*. Първата извира отъ Бистра и образува дивногиздава долина съ накацали по нея български села. Тукъ мѣстностьта се казва *Горна Копачка*.

Брѣжданска рѣка събира водитѣ си отъ жгъла измежду Стогова, Турйе пл. и манастирскитѣ върой (върхове). Този жгълъ носи името *Долна Копачка* и е гѫсто обсѣянъ съ български села.

Дветѣ рѣки се съединяватъ въ мѣстностьта „*Манастирски ливади*“ и малко по-долу подъ прочутия мостъ „*Алтънъ Кюпрю*“, вече рѣката носи друго име — „*Велика*“ и става много дълбока.

Отъ моста започва разширение на коритото, пъкъ и самата котловина доста се разтваря и образува *Кичевското поле*, което държи 43.56 кв. клм. повръхнина и стои 614 метра надъ морското равнище.

Кичевското поле е единъ отъ най-кичеститѣ кѫтове на нашата родина. Качете се на нѣкой повисокъ връхъ, който обикаля полето, предъ очитѣ ви ще се разбули омайна картина и, ако сте имали щастието да се унасяте поне единъ часъ, днесъ, при спомена за нея, ще ви се стегне сърдцето, че тоя божий рай е забраненъ за неговитѣ чеда . . .

Идете въ Кичево съ разядени дробове, съ изтерзани до скѫсване нерви и, ако умѣете да се ползувате отъ благословения му въздухъ, скоро ще почувствувате младежка бодрость!...

Въ кичевско поле Велика приема *Заешка рѣка*, която извира отъ жгъла между Бистра и Буковикъ пл. Тече на истокъ презъ дълбокъ гористъ долъ и завива на югъ. По нея върви пѫтя за Гостиваръ. Въ разширеното си корито приема *Туинска рѣка*. Коритото на тия две рѣки образува мѣстностьта *Горно Кичево*. Заешката рѣка мие града и тукъ зема името *Темница*.

Последната завива на юго-истокъ, допира коритото си до самитѣ поли на крушовска *Баба пл.* и напускайки полето, взима северо-източна посока и се стѣснява отъ политѣ на голѣмия Бабинъ връхъ *Лубенъ*, както и отъ клона *Стърмолъ*, отъ разклоненията на Челопица пл. и нейнитѣ землести хълмове. Сега започва една дълга 6 часа тѣснина, по която само отъ лѣво има мѣсто за пѫть — шосето Прилепъ — Кичево. Тази тѣснина

както и кичевското поле отъ устието на Заешка рѣка надоле носи името *Долно Кичево.*

Щомъ Велика излѣзе отъ клисурата, отваря се малка долинка — *Текия* съ прочутото турско светилище — *теке,* нѣкогашенъ христ. монастиръ. Малко по-доле отъ текето е разположено село *Бродъ,* врата за Порѣчко.

Въ бродска долина Велика приема притока *Сланещица,* който събира водитѣ си отъ пл. Стърмолъ и мие с. Сланско. До самото село има голѣмъ *соленъ* изворъ, чиито води селянитѣ употрѣбляватъ за готвене ястия.

Както казахме по-горе, сега рѣката навлиза въ Порѣчията. Тая мѣстность не влиза въ нашето изучване.

Климатъ и растителность. Климатътъ на страната е континенталенъ съ изключение на долинитѣ по Стогова пл., дето зимата е доста мека. Студоветѣ достигатъ до 20—30 градуса, лѣтото е прохладно. Полето ражда много и отлична царевица, понеже е подъ вода; излизатъ славни любеници по 20—30 оки парчето; тиквитѣ достигатъ бр. 20—80 кгр. Кичевскиятъ фасулъ е прославенъ. Има ценни гори съ кестене; даже по пѫтищата расте орѣха; вкусни ябълки по 10 пари ока се продаваха презъ турско време. Но въпреки това, количеството на работната земя е недостатъчно и жителитѣ отиватъ на гурбетъ: въ България Ромъния, Сърбия.

Изъ кичевскитѣ планини има богати легла отъ рудно желѣзо (Самоковъ, дето нѣкога имало самокови и порѣчанитѣ обработвали хубаво желѣзо).

На много мѣста, (надъ с. Премка) има каменни вѫглища въ изобилие. Солни залежи се срѣщатъ въ пл Стърмолъ.

Отъ домашнитѣ животни изобилствуватъ кози, мулета, но малко има овце и още по-малко свине. Р. Велика е една отъ най-богатитѣ съ риба и нейнитѣ планински пъстърви се сравняватъ съ охридскитѣ бѣлвици.

Население. Кичевската околия е една отъ най-чиститѣ области по еднородството на населението. Тя е населена съ българи отъ племето *брсяци.* Освенъ чиновници нѣколцина нѣмаше никакви други турци; абсолютно никакви евреи или гърци; около 40—50 души власи, дошли отъ Крушово по работа. Тия дошалци бѣха най-здравата опора на елинизма въ Кичево и въ тѣхни ржце бѣше градската черква, па и монастирскитѣ имоти въ града.

Въ града и околията има албанци, които презъ време на размирнитѣ години сѫ нахлули тукъ като изтикали българитѣ и заели тѣхното мѣсто.

Броятъ на населението презъ турско време:

	бълг. христ.	бълг. мохам.	власи	алб. мох.	Всичко
Града	1200	3560	84	—	4844
Селата	23276	7660	—	6190	37126
	24476	11220	84	6190	41970

По вѣра християни 24,560 и мохамедани 17,410

Мохамеданството се е разпространило въ началото на турското нашедствание и презъ втората половина на XVI вѣкъ.

По духовно ведомство християнитѣ признаваха за свое началство — Българската екзархия освѣнъ Порѣче, изцѣло отметнато. Порѣчанитѣ масово отиваха въ Сърбия за работа и по внушение мѣняваха народностьта си.

Инородно училище въ града се бѣ открило презъ 1896/97 уч. година и броеше около 30 ученици, на които се помагаше. Презъ последнитѣ години подобни инородни училища бѣха открити и въ нѣкои села, чиито жители работѣха въ Бѣлградъ,

Числото на българитѣ — екзархисти достигаше до 20224 (Brancoff — Population chrétiène); а на патриаршиститѣ 8080.

Духовно ведомство и просвѣта. Още съ учредяването на Охридската архиепископия въ 1018 година кичевската покрайнина влезла въ състава на последната. Въ първата своя грамота византийскиятъ императоръ Василий Българоубиецъ заповѣдва на охридския архиепископъ да прибере въ своята епархия градоветѣ Охридъ, Преспа, Мокра и Кичево.

Въ времето на охридския архиепископъ Теофилактъ (XII в.) въ Кичево е дошълъ нѣкакъвъ си монахъ, за да строи църква и за цельта донесълъ разрешение не отъ архиепископа, а отъ цариградския патриархъ.

Теофилактъ забранилъ на монаха да гради църква и по тоя поводъ пише на патриарха: „а какво право има цариградскиятъ патриархъ да се мѣси между българитѣ, когато той нѣма право да ржкополага нѣкого тамъ за българската църква, която си има свой афтокефаленъ архиепископъ.“*)

Следъ погрома на охридската архиепископия нейнитѣ епархии попаднаха подъ ведомството на цариградската патриаршия — въ това число и Кичевско — Дебърската.

Това положение трая до първитѣ години на 70-тѣ отъ миналото столѣтие, когато вече се повдигна българския черковенъ въпросъ. Тука трѣбва да подчертаемъ дебело, че въ Кичевско, както и въ Дебърско, никога не се е чувствувало влиянието на гръцкото духовенство и гръцкия езикъ.

Кичиевско е много отдалечено отъ центроветѣ на З. Македония. Поради близостьта на албанския елементъ, животътъ е билъ въ опасность; пѫтнитѣ съобщения — всѣкога застрашени — не е имало мѣсто за търговия и забогатяване. Тия условия отнимали възможностьта на гърци да се заселяватъ тамъ. Гръцкия елементъ се е представлявалъ само отъ архиерея — гръкъ и 2—3 негови хора, служащи въ митрополията. Пъкъ и самиятъ архиерей рѣдко посещавалъ своето отдалечено паство: неговото седалище е било, презъ последнитѣ години, не въ престолния градъ — Дебъръ, а въ Велесъ, чиято околия е спадала въ дебърска епархия и образувала Велешко-дебърска епархия.

Отъ друга страна, въ Кичевско сѫществува отъ древни времена знаменитата Св. обитель „Пречиста“. Никога и никой не помни въ този монастиръ да се е извършвало богослужението на гръцки езикъ. Тоя заветъ се е пазилъ свето отъ монастирскитѣ братя. Отъ незапомнена доба тукъ

*) Theophilacty archiepiscopi Bulgariae Veneiisi, 1758 Epistola 27.

е сѫществувало монастирско училище, кѫдето се приготовлявали свещеници за околностьта.

Монастирьтъ Пречиста се намира 2 часа на ю. з. отъ Кичево, въ мѣстностьта Долна Копачка. За тая несъкрушима крепость на българщината единъ отъ най-симпатичнитѣ и възторжени дейци по възраждането, даскалъ Йорданъ Джинотъ, пише: *„Кр'стчова има да се хвали съ една велика и прекрасна обытель, зовомая Крънино* (старото име на монастира) *Она и до днесъ чува* (пази) *своя стара Болгарія, языкъ свой, нравы свои, литература своя**). Кичевскиятъ монастиръ е билъ петь вѣка хранилище на българския духъ, на българската старина и книга. На 15 августъ и 8 септемврий въ тоя монастиръ се събиратъ съ десетки хиляди българи отъ Тетовско, Гостиварско, Дебърско, Охридско, Крушовско, Битолско и Кичевско. Трѣбва да се случи човѣкъ на тия праздници въ монастира, за да почувствува грададното значение на Пречиста, за да долови мощния националенъ духъ, който обединява и събира въ едно мѣсто това разнообразие отъ облѣкла. Чувство на национална гордость стопля сърдцето на българина въ тия грандиозни тържества на Пречиста.

Славяно-българското богослужение въ Пречиста и неговото българско училище съ вѣкове сѫ подържали и усилвали националната свѣсть на всички околии, отъ кѫдето сѫ идвали поклонници и кѫдето въобще се е простирало мощното влияние на Пречиста. Това монастирско училище подготвило двама отъ най-раннитѣ и многозаслужили новобългарски книжовници: даскала *хаджи Йоакимъ Кърчовски* и *Кирилъ Пейчиновичъ Тетовски.* Първиятъ е родомъ отъ кичевското село Осломей и е билъ учитель въ Кичево около 1810 год. Той е първиятъ книжовникъ, който напечати новобългарска книга на родна речь**) До като книгата ии Софрония Врачански е пълна съ руски и черковно-слввянски Особици (*„Кириакодромионъ“ 1806 г.),* книгата на Иоакима Кърчовски (*„Амартолонъ Сотирионъ“' Будимъ,* 1814 г.) е писана на чистъ народенъ езикъ. Ето защо съ право можемъ да считаме Йокимовата книга за първа българска печатна книга. Вториятъ ученикъ на Пречиста. Кирилъ Пейчиновичъ, родомъ отъ Тетовско, печаталъ на чисто народенъ езикъ „Огледало“, Будимъ, 1817 г.

Следъ даскала хаджи Йоакимъ Кърчовски въ Кичево и Кичевско имало много учители, които освенъ на черковно-славянски проповѣдвали сѫ и на народенъ български езикъ. Най-популярни отъ тѣхъ около половината на миналия вѣкъ сѫ били Йоакимъ Стършеновски въ Кичево и п. Симонъ отъ с. Вранещица.

„Следъ уинщожаването на Охридската архиепископия (1767 г.), както казахме, нашата епархия мина подъ гръцката патриаршия. Понеже славяно-българския езикъ биде запазенъ въ черквитѣ ни, духовната зависимость отъ патрнаршията се изразяваше само въ лицето на гръцкитѣ владици, които или сѫ знаяли добре български, или пъкъ, ако не сѫ знаяли, принудени сѫ бил да научатъ езика на населението, за да могатъ да се търпятъ отъ него. Сто години следъ унищожението на Българската ахриепископия въ кичевския край се подкачватъ борбитѣ за възстановяване самостоятелностьта на българската църква. Центъръ на националнитѣ борби въ Кичево става монастира Пречиста. Въ тѣзи борби Кичевско прояви сплотенъ националенъ духъ и даде скѫпи жертви. До като въ много други български краища дѣйцитѣ отъ възраждането сѫ водили борби само за български училища и черкви и сѫ се помирявали съ мисъльта да останатъ подъ ведомството на патриаршията, стига да имъ бѫде дадена църковно-училищна автономия, българското наснление въ Кичевско е подкачило борба лично противъ гръцкитѣ владици, съ цель да се сдобие съ свое родно духовно началство. Дебърско-кичевския владика Антимъ е билъ изпѫденъ отъ монастира Пречиста съ една голѣма демонстрация отъ страна на всички свещеници и кметове отъ Кичевско. Турската власть е задържала игумена на монастира Архимандритъ Козма Пречистански и подъ силенъ конвой го изпратила въ Битоля, отъ дето билъ откаранъ на заточение въ св. Гора. Всички кметове отъ Кичевскитѣ села отишли въ Битоля да ходатайствуватъ за освобождението на игумена, обаче, тѣхнитѣ постѫпки сѫ останали безрезултатни. Тогава тѣ сѫ се заели съ издѣйствуването да имъ се признае българска духовна община и, до като не получили отъ властьта нужното разрешение, не сѫ се завърнали по домоветѣ си.“*)

Гръцкиятъ владика е билъ типиченъ представитель на нѣкогашното деморализирано гръцко духовенство. Въ бѣсътъ си противъ възраждането на българщиията той е прибѣгвалъ до най-мръсни и най-престѫпни срѣдства, за да затрие по-събуденитѣ българи отъ своята епархия. Изпратени отъ него качаци убили и опустошили кѫщитѣ на мнозина българи отъ епархията му. Следъ много жертви населението отъ Кичево можа да се освободи отъ тоя владика и да си учреди самостоятелна българска община. Веднага следъ освобождението на Кичевско отъ патриаршията, общината и монастирьтъ проявяватъ енергична деятелность за отваряне на училища въ всички по-голѣми български села въ Кичевско. Благодарение на положенитѣ грижи, учебното дѣло въ Кичевско можа да се издигне до завидна висота. Въ града, освенъ дветѣ основни училища, се отвори III-класно училище, а въ всички български села — основни смѣсени училища.

Освенъ въ монастира стари килийни училища се запазили и въ нѣкои села на кичевско. Старци разказватъ, че въ с. Орланци е иммло славянско училище въ началото на XIX в. и по-рано.

Когато въ з Македония върлуваха арнаутитѣ, въ с. Орланци споредъ единъ отъ старцитѣ изъ семейството Бѣлеви, въ тѣхната кѫща имало **типъ**, на който се щампували малки книжки — поменици за покойници, молитви и *букварче* съ кръстни имена. Единъ отъ правнуцитѣ на тоя дѣдо, Методи Бѣлевъ, бившъ чиновникъ въ тукашната Македон. Нар. Банка, разказва, че стари книги е имало на съхранение у нѣкой тѣхенъ роднина, сега живущъ въ Бѣлградъ.

Въ самия градъ Кичево е сѫществувало ки-

---

*) в. „Цариградски вестникъ“ 1858 г., брой 422.

**) срв. Маринъ Дриновъ, Съчинения, т. II. стр. 479.

*) Мемоаръ на Кичевци 1918 г.

лийно училище презъ първата половина отъ миналото столѣтие. Презъ 60-тѣ години то е станало модерно, но скоро дошли отъ Сърбия учители и донесли нѣколко товара учебници. Обаче чужденцитѣ стояли само 2 години и училището се закрило.

Презъ учебната 1883/84 въ Кичево има едно основно българско училище съ 4 отдѣления, 2 учители и 120 ученици.

		уч-ща	уч-ли	уч-ци	
1886/87					
	града	2 (1 ж.)			
	околията	2	4	132	
	класно	1 града	1	9	—1 кл.
		5	5	141	
1991/92					
	града осн.	2 (1 ж.)	2	480	
	селата	15	15		
	класно	1	1	3	
		18	18	483	
1896/97					
	града	2 (1 ж.)	4	510 (118 ж.)	
	селата	19	19		
	класни	1	3	20	(1 ж.) II кл.
		22	26	317	(98 ж.) забав.
				847	
1902/903					
Основ.	града	2 (см.)	4	175	(3 ж.)
	селата	16	16	359	
	класни	1 (см.)	3	11	— III кл.
		19	23	250	забавачи
				795	

1911/912					
Основ.	града	2 (см.)	7	145	
	селата	26	26	492	
	класни	1 (см.)	3	18	
и по турски езикъ			1		
		29	37	220	забавачи
				875	

При класното училище сѫществуваше градско — училищна библиотека съ 600 разни прочетни книги; ученическа библиотека съ 250 екз. книги; ученическо дружество съ 60₀ — 700 гр. зл. постояненъ фондъ.

Така сѫщо имаше и икономически пансионъ съ 28 ученици.

Бѣше турено начало на женско дружество, но не му провървѣ.

Не можемъ да не споменемъ за юнашкото дружество „Кичевски юнакъ", основано презъ 1909 година, което броеше около сто членове и на което почетенъ председатель бѣше самия каймакаминъ. Дружеството имаше сѫщата униформа, както юнацитѣ въ свободна България. Почти всѣка недѣля то даваше публични упражнения въ „Милетъ — бахче". Бѣха събрани и суми за доставяне юнашка музика.

Балканската война съ единъ замахъ обърна всички постижения, градени съ гореща вѣра и съ ревность, въ прахъ и пепель и разруши сградата, която много поколѣния зидаха съ благоговение и надежди...

Ил. Ивановъ

Положението

Следъ настаняването на германскитѣ и на съветскитѣ тѣ войски и управления въ Полша, настжпи единъ периодъ въ враждебнитѣ действия и изобщо въ Европейскитѣ работи, който се характеризира съ военно затишие и съ крайно напрегната дипломатическа и пропагандна дейность.

Презъ това време, за истинска война съ участие на масови военни сили и при преследване на значителни военни цели съ намѣрение за разгромяване на противника, и дума не може да става.

Причина за това анемично водене на войната между тритѣ голѣми сили — Германия, отъ една страна, и Англия и Франция — отъ друга, е обстоятелството, че и двѣтѣ враждуващи страни не желаятъ да хвърлятъ милионнитѣ си войници въ изтрѣбление и се надѣватъ, всѣка отъ тия две страни, да постигнатъ целитѣ си безъ масови кървопролития.

Германия, следъ унищожаването на Полша и завземането на половината отъ територията ѝ и следъ установяването на съюзнически връзки съ СССР, действително смѣта за съвсемъ безпредметно да води по-нататъкъ война заради въпроси, по които тя вече толкова пжти заяви, че е готова да разисква и да ги решава не съ оржжие, а въ конференции. И народътъ въ Германия смѣта, че вече нѣма защо да воюва следъ победитѣ и завладѣванията въ Полша.

Затова генералъ Браухичъ не заповѣда на германската войска да нападна на западния фронтъ. Затова бѣха произнесени речи отъ Хитлеръ — въ Райхстага, и по-късно отъ фонъ Рибентропъ — въ Данцингъ: да чуе свѣтътъ, че Германия е вече унищожила окончателно ограниченията, наложени ѝ отъ Версайлския договоръ (по колониалния въпросъ тя заяви, че не ще прибѣгва до въоржжена сила) и следователно не сѫществуватъ за нея причини за водене на война съ противници, отъ които не иска нищо.

Отъ другата, противната, страна сѫщо не намиратъ за нуждно да нападатъ Германия, понеже смѣтатъ, че целитѣ, които сж си поставили въ войната, ще могатъ да ги постигнатъ безъ много жертви, чрезъ установяване на стопанска блокада на Германия и чрезъ групиране на съседни ней страни въ единъ противогермански блокъ, който да съставлява враждебенъ на германия оржчъ. Затова въ тия два голѣми противника на Германия се създадоха министерства на стопанската война. Тѣ очакватъ да сломятъ и подчинятъ на своята воля Германия чрезъ стопанската война.

Да не бѣ постигнала спогодба съ Съветска Русия, Германия би се намѣрила въ доста затруднено положение и сигурно не би чакала много и би предприела офанзива срещу неприятелитѣ си. Сега, обаче, когато тя може да си доставя сурови материали и храни отъ Съветска Русия безъ да могатъ противницитѣ ѝ да пречатъ на това, времето на което Англия и Франция разчитатъ, губи значително отъ застрашителностьта си за Райха и той може сѫщо да изчаква, тоже до известенъ предѣлъ, развитието на другитѣ работи въ останалия извънъ лагеритѣ на воюващитѣ свѣтъ.

Тая война се отличава съ това, че, редомъ съ известнитѣ отъ старо време фактори: — жива сила (бойци), лична храбрость, готовность да се жертвувашъ за отечеството си и воля да победишъ, първостепенна роля играятъ машинната техника, индустрията, моторизацията и свързанитѣ съ тѣхъ сложни изчисления, пресмѣтания и предварителни много подробни и точни разузнавания не само за броя и разположението на противниковитѣ части, но и за всичко онова, което е нуждно да се знае съ огледъ на точностьта и неизмѣнностьта на действията на машинитѣ, които сж днесъ главнитѣ действуващи сили. Ето защо налага се, при воденето на настоящата война, известна бавность при подготвянето на офанзиви отъ голѣмъ мащабъ, каквато се очаква сега отъ страна на Германия. Тамъ, въ голѣма тайна, сигурно генералниятъ щабъ проучва последнитѣ данни и взема необходимитѣ мѣрки за издебване на залостения въ укрепленията на линията „Мажино" противникъ. За това има известни указания, между другитѣ — и прекжсването на телефоннитѣ разговори между Германия, и нѣкои съседни ней неутрални страни.

Значи и отъ чисто техническа гледна точка има основания да се предполага, че военни действия ще започнатъ

едва тогава, когато тоя, който ще има инциативата за това — въ случая сигурно Германия, — си направи възможно най-пълни приготовления за спечелване поне на първия ударъ.

Но, поне до известно време, Германия, изглежда, не ще се хвърли въ решителнитѣ сражения по сухо, дето ще се реши войната, още и затова, защото тя не е изгубила окончателно надеждата да успѣе да отдѣли Франция отъ Англия, като остави само последната като свой противникъ. А ако се впусне сега още да напада Франция, която собствено ще има да понася най-голѣмитѣ военни тежести и жертви, и малката ѝ надежда за неутрализиране на Франция ще изчезне и ще направи отъ нея единъ действително коравъ боенъ противникъ.

Противъ едно ангажиране на Германия въ масови, отъ голѣмъ мащабъ военни действия на западния — главния — фронтъ е и обстоятелството, че въ международното положение има по много пунктове отъ голѣма важность за воюващитѣ процеси на оформяване, на избистряне на становищата на значителни сили, отъ чието наклоняване къмъ едната или къмъ другата страна ще има капитално значение. Това сѫ неутралнитѣ държави въ Европа, това е и Америка — С. А. Щати.

Дори и да се приеме, че никаква изненада за Германия нѣма да дйде отъ страна на Италия и на Съветска Русия, когато ще трѣбва тѣ да се намѣсятъ активно, военно, въ една предприета отъ Германия решителна офанзива (Англия и Франция, вижда се, разчитатъ на подобни изненади), пакъ това може би не е още достатъчно за Райха и навѣрно той изчаква развитието на положението въ озластьта на севернитѣ държави — Финландия, Швеция, Норвегия, Дания и Холандия и сѫщо — развитието на работитѣ въ Дунавския басеинъ и на Балканитѣ. Не по-малко важно е за Райха и държанието на С. А. Щати. Сенатътъ ви Вашингтонъ отхвърли предложението за запазване на възбраната за продаване на орѫжие на воюващитѣ и съ това откри възможностьта за въвличане на щатитѣ въ европейския конфликтъ на страната на Англия и на Франция. Въпросътъ за вдигане на тая възбрана въ С. А. Щати, обаче, е все още откритъ. Очаква се да се произнесе по него и народното събрание и чакъ следъ това ще може съ положителность да се каже какво ще бѫде окончателното становище на Америка спрямо европейската война. До тогава, и тамъ, както и въ групитѣ неутрални държави въ Европа, има още просторъ за пропагандна работа т. е. за обработване на общественото мнение и на отдѣлни фактори въ полза на еднитѣ или на другитѣ отъ воюващитѣ.

Войната вече два месеца се води, милиони хора сѫ въ окопи, на бойна нога, подъ огъня на орѫдия и бомби и подъ натиска на всички ония ограничения и лишения, които съпровождатъ всѣка война и, разбира се, нѣма много време за губене въ пропагандната работа: тя се върши съ ускорено темпо, съ засилена енергия. Бърза се и по всичко се вижда, че нѣма да мине много време, когато ще стане ясно ще могатъ ли неутралнитѣ да запазятъ и по нататъкъ неутралитета си; ако не могатъ — кои къмъ кой фронтъ ще минатъ открито и кои ще минатъ прикрито, поне още за известно време.

Не трѣбва да си правимъ никакви илюзии: войната има причинитѣ си много надълбоко; тя е обхванала здраво тритѣ първостепенни и по голѣмина и по свѣтовна значителность народи и ще се води до единъ — Господь знае какъвъ — край. Нѣма неутрална сила и не може да се образува нѣкакъвъ блокъ отъ неутрални сили, който да наложи на днесъ воюващитѣ държави волята си за спиране на военитѣ действия. Отъ друа страна тия три воюващи държави сѫ сили съ свѣтовни интереси и радиусътъ на тѣхнитѣ влияния, често добиващи форма на императивъ, минава презъ почти всички цивилизовани и първобитни страни и въ това отношение, дори и въ днешната ѝ фаза, тази война може да се каже че е свѣтовна война.

Въ интереса на своята сигурность — за да знаятъ съ какво могатъ да разполагатъ, на кое да разчитатъ и отъ кое да се предпазватъ и за да се обезпечатъ най-малко срещу нѣкакви изненади, които биха увредили или разстроили фвонта имъ, а и за да спечелятъ съюзници — военна сила, продоволствени терени и стратегически позиции, и тритѣ сега воюващи държави непремѣнно ще пожелаятъ, подъ една или подъ друга форма, отъ неутралнитѣ — особено отъ по-слабитѣ отъ тѣхъ и отъ ония, чието географско положение е на главнитѣ пѫтища на воюващитѣ да се опредѣлятъ открито и напълно за еднитѣ или за другитѣ отъ воюващитѣ.

Единъ характеристиченъ примѣръ за това ни дава случаятъ, при това съ една още „невоюваща", официално неутрална държава като Съветска Русия, която въ сравнително много кратко време видоизмѣни неутралностьта на прибалтийскитѣ държавици — Литва, Летония и Естония, като докара положението до тамъ, че тия държавици да приематъ на тѣхна територия да квартируватъ, като на своя земя, десетки хиляди сухопѫтни, въздухоплавателни и морски войници и при все това да смѣтатъ, че съ тия работи пакъ не се нарушава неутралитета и независимостьта имъ... Сега тази мирна акция на Москва продължава и по отношение на Финландия.

Нѣщо подобно изглеждаше почти назрѣло да се извърши по близо до насъ, по черноморскитѣ брѣгове: Турция, получила искания отъ страна на Съветска Русия за извѣстни измѣнения на режима на Босфора и на Дарданелитѣ въ нейна полза, не се съгласи да направи исканитѣ отстѫпки и почти така неочаквано, както бѣ подписването на германо-съветския пактъ за ненападение нѣколко дена преди започването на военнитѣ действия, вмѣсто съ Съветска Русия веднага подписа тристранния пактъ съ Англия и съ Франция за приятелство и за взаимно подпомагане. Тукъ наделѣ влиянието на Англия, като съ това се отложи разясняването, въ единъ или въ другъ смисълъ, на положението на Балканитѣ, дето се борятъ едновременно нѣколко външни могѫщи влияния.

Балканитѣ, макаръ и останали до сега спокойни, вънъ отъ обсега на военнитѣ действия, изглежда че сѫ предметъ на усилени външни въздействия и сигурно е, че не ще могатъ да образуватъ отъ себе си такъвъ блокъ на неутрални сили, който да може съ успѣхъ да се срещупостави на коя да е велика сила, която би желала да ги привлѣче въ своята сфера на влияние, ако не нѣщо по-вече, и да ги повлѣче заедно съ себе си и ги тикне единъ день въ всеобщия конфликтъ,

Освенъ многото вѫтрешни различия и противоречиви интереси на държавитѣ отъ областьта на Балканитѣ (за България, тукъ не става дума — тя не е въ Балканското споразумение и кой знае дали ще се намѣри начинъ да бѫде привлѣчена и тя въ него) — различия, които пречатъ за образуване на блокъ отъ яко свързани по между имъ въ едно общобалканско единство държави, въ много важна отъ стопанско и стратегическо гледище часть на Европа вече се е очерталъ невидимъ, но първостепененъ, фронтъ, отъ дветѣ страни на който сѫ застанали дветѣ воюващи по между си групи. За сега това е само фронтъ на влияния — утре, всѣки моментъ той може да се превърне и въ боенъ фронтъ.

Но не е това всичкото тукъ, на Балканитѣ.

Дветѣ голѣми неутрални сили — Италия и Съветска Русия, приятелски настроена къмъ Германия, независимо отъ това, че поддържатъ Райха въ стремежа му да не допустне Балканитѣ да се издигнатъ като преграда, която да допълни обграждането на Германия, което се цели отъ Англия, иматъ — всѣка една отъ тѣхъ — свои голѣми интереси въ тоя полуостровъ, вследствие на което вече и по частенъ починъ, — и кой знае дали именно поради това и и още по-усърдно — гледатъ да не допустнатъ да се настаняватъ чужди влияния на Балканитѣ.

Италия най-категорично и открито заяви на нѣколко пѫти, че тя, съ албанското си владение, е Балканска държава, и при това най-голѣмата такава държава, и че не ще допустне каквато и да е международна промѣна на полуострова ни безъ нейно одобрение най-малко.

Съветска Русия не е заявила точно това, но тя, и чрезъ последнитѣ думи на г. Молотовъ, комисарьтъ за външнитѣ работи, казани на 31 октомврий тая година предъ Върховния съветъ на СССР, заяви, че не е престанала и не ще престане да се интересува и да бди за своитѣ интереси въ Черно море (което мие и български, и ромънски и турски брѣгове).

Имаме вече опити за образуване на балкански блокъ подъ водителството на Италия. Имаме и опити за свързване на близки приятелски връзки, дори и връзки за ненападение между Италия и Гърция, която е вече получила гаранции за защита, въ случай на нужда, отъ Англия.

Всичко това говори, че по нашитѣ мѣста, на Балканитѣ се готвятъ първостепенни политически и — дано не станатъ! — може би военни събития. Вижда се, не е писано на размирнитѣ Балкани да станатъ съ спокойствието, благоразумието и разунностьта на държавницитѣ си примѣръ за държане и изобличители на по-напрѣдналитѣ въ културно отношпние западни нарсди.

Само многото и противоречиви външни интереси, които се кръстосватъ сега надъ нашитѣ страни, може би биха оставили Балканитѣ вънъ отъ кървавия въртопъ.

БИБЛИОТЕКА НА Б. З. ...

СКРЪБНА ВЕСТЬ

Отиватъ си единъ по единъ нашитѣ голѣми и заслужили хора. Съ съкрушено сърдце отъ скръбь съобщаваме, че на 26. септемврий сутриньта се помина следъ кратко боледуване видниятъ общественикъ, журналистъ и борецъ съ оржжие на рамо и съ перо въ ржка за свободата на своята родина Македония

ХРИСТО СИЛЯНОВЪ,

роденъ въ Цариградъ на 28. май 1880 г. отъ родители изъ Охридъ

Добилъ основното си образувание въ Цариградъ, срѣдното въ Солунъ и Битоля, а висшето въ Софийския университетъ, отъ юношески години той е активенъ членъ на революционната организация въ Македония и съ пушка на рамо кръстосва цѣлата страна на длъжъ и на ширъ, и презъ 1903 год. зима активно участие въ избухналото на Преображение възстание въ Одринско. Отъ неговото перо излѣзнаха възторжени пѣсни за страданията на роба и редъ по-голѣми и по-малки творения.

Най-крупниятъ неговъ трудъ е „Освободителнитѣ борби на Македония“ въ два тома, първиятъ отъ които излѣзе презъ 1933 г. и бѣ посрещнатъ като най-изчерпателно изложение на македонския проблемъ, който вече 60 години поглъща усилията и страданията на най-ценното на българския родъ, и завършвайки втория томъ, смъртта го завари на постъ при изпълнение своя синовенъ дългъ къмъ отечеството, което толкова много обичаше.

Хр. Силяновъ ржководи и редактира вестницитѣ „День“, „България“, „Демократически сговоръ“, „La Bulgarie“, списание „Сила“ и др. На два пжти бѣ избранъ за народенъ представитель, председатель на дружеството на столичнитѣ журналисти и председатель на Полско-българския комитетъ.

Нашиятъ общественъ и културенъ животъ, нашата книжнина и нашата свидна и измжчена родина Македония губи една първостепенна сила.

Покъртени отъ загубата на своя другарь Христо Силяновъ, илинденци се покланятъ предъ свѣтлата му паметь. Богъ да го прости.

Поканватъ се членоветѣ на организацията да му отдадатъ последна почить.

Тленнитѣ му останки ще се вдигнатъ отъ дома му ул. „Паскалъ Паскалевъ“ № 11, а опѣлото му ще се извърши въ храма „Св. Седмочисленици“ на 27 т. м. въ 3 ч. сл. обѣдъ.

София, 27 сепремврий 1939 год.

Отъ Ржков. тѣло на Илинденската организация

БЪЛГАРСКО АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО

„ГРАНИТОИДЪ“

За електрически, индустриални и минни предприятия

Основенъ капиталъ 600,000,000

ПРОИЗВОДСТВО НА

Електрическа енергия, портландъ-циментъ, гипсъ-алабастъръ и пр.

ДОБИВАНЕ НА

Каменни вжглища и брикети отъ мина „Пиринъ“.

Телефонъ 4-13-21

НАШИЯТЪ КАЛЕНДАРЪ

За да може що годе да се притече на помощь на своитѣ изпаднали въ лошо материално положение членове, отъ своето създаване — 1922 г. — Илинденската организация издава своя календаръ „Илиндень“, който, нека тукъ изкажемъ своето доволство, е билъ посрещанъ добре отъ цѣлокупната македонска емиграция въ България.

Първитѣ 10 години календаритъ ни се красѣше съ картини на добре известни на бълг. общество художници, но, вѣрна на стремежа си да издигне въ очитѣ на българина творцитѣ на величавото ни освободително движение, отъ 7 год. насамъ Илинденската организация възприе начина да украсява своя календаръ съ ликоветѣ на всеобщоуважаванитѣ наши първенци и тази инициатива бѣ посрещната съ възторгъ отъ всички. И портретитѣ, художествено изработени, на Даме, Гоце, Пере, на Хр. Матовъ, Ив. Гарвановъ, Бор. Сарафовъ, П. К. Яворовъ вече красятъ домоветѣ на хиляди наши родолюбиви братя.

Всички досега излѣзли наши календари не задоволяватъ, обаче, напълно изискванията на обществото. По необходимость текста на календара бѣше неясенъ — дребниятъ му шрифтъ не даваше възможность на болшинството свободно да отчита дати, дни и празници, обстоятелство, което заставляваше мнозина да си доставятъ други по-отчетливи, съ по-едри букви календари.

Това неудобство се избегва съ предлагания за 1940 г. календаръ „Илиндень“, който носи лика на всеизвестния македонски българинъ, ученъ, писатель и поетъ, на съмишленика и сратника на първитѣ български държавни мжже, на Петко Каравеловъ, на Алеко Константиновъ, на бореца за свободата на Македония, който презъ лѣтото на 1895 година изнесе на плещитѣ си македонското възстание, на Трайко Китанчевъ, чието честно и отзивчиво сърдце се пръсна поради неудачното използуване на това възстание.

Художественото изпълнение на таблото, дѣло на изпитания майсторъ Георги Цапевъ, както и отчетливо подредения текстъ — всѣки месецъ на отдѣленъ листъ — вѣрваме ще бждатъ добре оценени отъ обществото и че календаритъ ни ще бжде посрещнатъ много по-добре. отколкото е билъ посрещанъ до сега.

Отъ Ржков. тѣло на Илинденската организация